...УДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЭ!

45-дахи жэлээ гарана

УРЯАД ҮНЭН

...ряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

(1750) | 1968 оной июниин 30, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

ИЮНИИН 30— СОВЕТ ЗАЛУУШУУЛАЙ ҮДЭР

ВЕНГРИИН ПАРТИЙНО-ПРАВИТЕЛЬСТВЕННА ДЕЛЕГАЦИИН ХҮНДЭЛЭЛДЭ

Венгриин Социалис хүдэлмэришэнэй партиин Центральна Комитедэй Нэгэдэхи секретарь нүхэр Янош Кадар түрүүтэй Венгриин Арадай Республикын партийно-правительственна делегациин хүндэлэлдэ зорюулжа, КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Верховно Соведэй Президиум, СССР-эй правительство июниин 27-до Ленинскэ халануудта Уулзалгын байшанда сайлалга хээ.

Нүхэд Ене Фок, Дьердь Ацель, Матяш Тимар, Янош Петер, Йожеф Сипка болон бусад Янош Кадартай хамта тэндэ байлсаа.

Советскэ талаһаа нүхэд Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, В. В. Гришин, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашидов, Д. Ф. Устинов, К. Ф. Катушев, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев болон бусад байлсаа.

Нүхэр Л. И. Брежнев айлшадта хандан үгэ хэлээ.

Удаань нүхэр Янош Кадар үгэ хэлэһэн байна.

Нүхэд Л. И. Брежневэй, Я. Кадарай хэлэһэн үгэнүүд ехэ анхаралтайгаар шагнагдаа. Нэгэтэ бэшэ альга ташалган болоо.

Аха дүүгэй, хани халуун оршон байдалда сайлалга үнгэрһэн байна.

(ТАСС).

Аха дүүгэй хани халуун оршон байлалда

Советскэ Союзай партийна ба гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэдэй хүндэлэлдэ зорюулагдажа Уулзалгын байшан соо Венгриин Арадай Республикын партийно-правительственна делегациин зүгһөө июниин 28-да сайлалга болоо.

Венгриин талаһаа ВНР-эй партийно-правительственна делегацие толгойлогшо, ВСРП-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Янош Кадар, ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Венгриин Хүдэлмэришэн-таряашанай революционно правительствын Түрүүлэгшэ Ене Фок, ВСРП-гэй ЦК-гай секретарь Дьердь Ацель болон бусад сайлалга дээрэ байлсаа.

Советскэ талаһаа нүхэд Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. Н. Косыгин, Н. В. Подгорный, В. В. Гришин, К. Ф. Катушев болон бусад байлсаба.

ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Венгриин Хүдэлмэришэн-таряашанай революционно правительствын Түрүүлэгшэ Ене Фок айлшадта хандан үгэ хэлээ.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгин харюугай үгэ хэлээ.

Ене Фок ба А. Н. Косыгинай хэлэһэн үгэнүүд ехэ анхаралтайгаар шагнагдаа, альга ташалганууд болоо.

Аха дүүгэй, хани халуун оршон байдалда сайлалга үнгэрһэн байна.

(ТАСС).

СОВЕТ-ВЕНГЕР ХЭЛСЭЭН

Совет-венгер хэлсээн июниин 28-да Кремль соо эхилээ.

СССР ба ВНР-тэ социализм, коммунизмын ямараар байгуулагдажа байһан тухай хэлсээнэй үедэ хоёр делегаци бэе бэедээ дуулгаа, мүнөөнэй уласхоорондын оршон байдал ба уласхоорондын коммунис, хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй зарим шухалын шухала асуудалнуудаар һанамжануудаа мэдэлсээ.

Нүхэрэй, хани халуун, үгэеэ хүсэдөөр ойлголсолгын оршон байдалда хэлсээн үнгэрөө.

(ТАСС).

...ЕТ СОЦИАЛИС ...БЛИКАНУУДАЙ СОЮЗАЙ ...УУЛИ

...ба бүлэ тухай ССР Союзай ...союзна республикануудай ...ргаха үндэһэ һууринуудые баталха тухай

...Республикануудай ...Совет иигэжэ тог-...

...лгэ ба бүлэ тухай ...союзна республи-...ргаха үндэһэ һуу-... тэдэнние 1968 ... 1-һээ хүсэндэнь

...лгэ ба бүлэ тухай ... союзна респуб-... гаргаха үндэһэ ...хи статьягаар ха-...р, эхэтэйнь гэр-...үнние үхибүүнэй ...шиидхэбэреэр тоо-...болбол энэ үндэһэ ...дөө ороһоной һүү-...үүд тушаа хэрэг-...охо.

...дэһэ һууринуудай ...урид, гэрлэжэ бай-... түрэһэн үхибүүд ... ушар үхибүүнэй ...сэгэб гэжэ мэдэр-...мтын мэдүүлгээр ...лохо юм. Хэрбээ ...байһан, мүн ухи-...өөрыгөө мэдэрһэн ...сэгэ болохо ушар ...ээр тогтоогдожо ...эн ушарые мэдэр-...й хамтын мэдүүл-... шиидхэбэриин ...й түрэһэн тухай ...ухай бэшэлгэ эр-...ридхэлдэ абадаг ...бүридхэлдэ абта-...

...үсэһэн үхибүүд ...о ушар имагтал ... тогтоогдохо юм. ...улиин гурбадахи статьягаар хараалагдаһан гуримаар эсэгэ болоһон тухай тогтоогдоходоо, үхибүүд хадаа гэрлэжэ байһан хүнүүдһээ гараһан үхибүүд шэнги түрэлхид болон тэдэнэй түрэлнүүд тушаа тиимэл эрхэ ба уялгануудтай байха юм.

Статья 5. Үндэһэ һууринуудай хүсэндөө орохын урда тээ түрэһэн үхибүүнэй эхын мэдүүлгээр үхибүүнэй эсэгэ тухай бэшэлгэ үхибүүнэй түрэһэн тухай дэбтэртэ, мүн түрэһэн тухайнь гэршэлгэ соо гэрлэлгэ ба бүлэ тухай ССР Союзай ба союзна республикануудай хуули гаргаха үндэһэ һууринуудай 17-дохи статьягай гурбадахи бүлэгөөр хараалагдаһан гуримаар хэгдэхэ.

Статья 6. Гэрлэжэ байгаагүй эхэдэ түрэһэн үхибүүгээ тэжээхын, хүмүүжүүлхын тула хууляар тогтоогдоһон гүрэнэй тэдхэмжэ абаха болон хуулиин гуримаар хараалагдаһанай ёһоор үхибүүнэй эсэгын олдоогүй һаань, гүрэнэй зөөреэр тэжээдэг, хүмүүжүүлдэг үхибүүдэй эмхи зургаанда үхибүүгээ байлгаха эрхэ олгохо.

Статья 7. Гэрлэлгэ ба бүлэ тухай ССР Союзай болон союзна республикануудай хуули гаргаха үндэһэ һууринуудые хүсэндэнь оруулха гурим тогтоохые ба энэ үндэһэ һууринуудтай СССР-эй хуулинуудые тааруулан зохёохыень СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ даалгаха.

Статья 8. Гэрлэлгэ ба бүлэ тухай ССР Союзай болон союзна республикануудай хуули гаргаха үндэһэ һууринуудтай союзна республикануудай хуулинуудые таруулан зохёохыень союзна республикануудай Верховно Соведүүдтэ даалгаха.

...Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ **Н. ПОДГОРНЫЙ.**

...й Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь **М. ГЕОРГАДЗЕ.**

...иин 27.

ЗАЛУУ НАҺАН. В. ГАУЧЕНОВЭЙ фото.

ЕХЭ ҺҮНЭЙ ТҮЛӨӨ ТЭМСЭЛ

АРБАН ҮДЭРӨӨР УРИД

Зунай сагта ехэ һү һааха мүрысөөндэ оролсожо, аймагай һаалишад, малшад түрүүшын амжалта туйлаба. Аймагнай гүрэндэ һү худалдахэ, тушааха хахад жэлэйнгээ түсэб арбан үдэрөөр урид дүүргэбэ. Июниин 20-ной мэдээгээр гүрэндэ 19.335 центнер һүн тушаагдажа, түсэб 700 гаран центнерээр үлүүлэгдээ.

Ехэ һүнэй түлөө дэлгэрһэн мүрысөөндэ Үдын, Георгиевска, Дээдэ-Тайлсын совхозууд шалгаржа гараа. Эдэнэр түсэбһөө гадуур 576—165 центнер һү тушаагаа. Анаагай, Хүрбын совхозууд июниин 24-дэ гүрэндэ һү тушааха хахад жэлэйнгээ түсэб дүүргэһэн байна.

Аймагай бүхы ажахынуудай һаалиин мал зуһаландаа нүүлгэгдэжэ, үдэр һүнигүй бэлшээгдэнэ, сүүдхэдэө гурба удаа һаагдана. Һаянай һү һаали эрид дээшэлээ. Тиигэжэ зунай бэлшээриин дүрбэ һарада үнеэн бүриһөө мянган килограммһаа бага бэшэ һү һааха гэһэн уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэхэ аргатайбди.

Аймагай колхоз, совхозууд мүн үндэгэ, мяха гүрэндэ тушааха хахад жэлэй түсэб үлүүлбэ.

П. ПАВЛОВ,
КПСС-эй Хоринин райкомой секретарь.

О. БОРИСОВ,
аймагай үйлэдбэриин Управлениин начальнигай орлогшо.

ТҮНХЭНЭЙ АЙМАГАЙ АЖАЛШАДАЙ АМЖАЛТА

Түнхэнэй аймагай колхоз, совхозууд малай ашаг шэмэ гүрэндэ тушааха хахад жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь урид дүүргэбэ.

Тиигэжэ хахад жэлэйнгээ түсэбые мяхаар—148 процент, һүөөр—125 процент, үндэгөөр—101,5 процент, ноохоор—110 процент үлүүлэн дүүргэһэн тухайгаа баяртай мэдээсэл дамжуулба.

АДАГЫНЬ—1000 ЛИТР

Баян-Голой жалга, нугаар нэмжыһэн сабшалан, бэлшээреэр үбһэ ногооной ургаса мүнөө жэл ехэл һайн. Малшад адууһа малаа үбдэгсөө ногоон соо бэлшээжэ, ашаг шэмыень үдэр ерэхэ бүри нэмээнэ.

Зунай 4 һара соо 1000 литр һү үнеэн бүриһөө абаха үүсхэл халуунаар дэмжэһэн Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой һаалишад аймагай малшадай дунда дэлгэрһэн мүрысөөндэ түрүүлнэ. Таба һарын турша соо нэгэ үнеэнһээ дунда зэргээр 1533 литр һү һааһан тус артелиин һаалишан Цындыма Дашиева аймаг соогоо түрүү һуури эзэлэнхэй. Эндэхи һаалишан Мария Чилязева 1276 литр һү үнеэн бүридэ һаажа, хоёрдохи һуурида гараа.

Табан жэлэй гурбадахи жэлэйнгээ түсэб үлүүлэн дүүргэхые хүсэжэ, шармайн ажаллажа байһан тус артелиин һаалишад һаамхай мал бүхэнһөө үдэрэй 8—9 литр һү абана.

— Үнеэднай һүтэй. Зунай бэлшээриин үедэ үнеэн бүриһөө адагынь 1000 литр һаахабди,—гэжэ аймаг соогоо гурбадахи һуури эзэлһэн һаалишан Александра Егорова мэдүүлээ.

В. ГАРМАЕВ.

Баргажан.

СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй да Национальностьнуудай Соведэй саг үргэлжын комиссинуудта

«СССР-тэ хүн зондо медицинскэ туһаламжын ямараар үзүүлэгдэлэг ба элүүрые хамгаалгые һайжаруулха хэмжээнүүд тухай» һаяхан боложо дүүрэһэн СССР-эй Верховно Соведэй сессиин баталан абаһан тогтоолой ёһоор Элүүрые хамгаалга тухай ССР Союзай, союзна республиканудай хуулиин үндэһэ һууринуудай проектнүүдые зохёохо хүдэлмэри түгэсхэхэ гэжэ палатануудай саг үргэлжын комиссинуудта даалгагдаһан байгаа.

СССР-эй Верховно Соведэй, Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй Элүүрые хамгаалгын ба социальна хангалгын комиссинуудай, хуули гаргалгын дурадхалнуудые оруулдаг комиссинуудай хамтын заседани июниин 28-да болоо. Хуулиин үндэһэ һууринуудай проект зохёохо тухай бэлэдхэл хэхэ комиссиин түрүүлэгшэ, СССР-эй Медицинскэ Науканудай академиин бодото гэшүүн Н. Н. Блохинай мэдээсэл шагнагдаа.

Үзэмжэдэ табигдаад байһан проект соо союзна ба республиканска хуулинуудай ёһо гуримууд хараала абтаһан байна. Элүүрые хамгаалха талаар КПСС-эй программын, КПСС-эй ЦК-гай ба Советскэ правительствын энэ асуудалаар абаһан һүүлшын шиидхэбэринүүдэй үндэһөөр хэдэн шэнэ дүримүүд найруулагдаһан байха юм.

ССР Союзай ба союзна республиканудай хуулиин үндэһэ һууринуудай проектые бэлэдхэлэй комиссинуудай дурадхаһан заһабаринуудые хараала абалсан комиссинууд гол түлэб һайшааһан байна.

Хуулиин проектын текстдэ шухала тодорхойлолтонуудые оруулаад, удаань тэрэниие СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй үзэмжэдэ табиха гэжэ бэлэдхэл хэхэ комиссида даалгагдаа.

Министерствэнүүдэй, зургаануудай түлөөлэгшэд, КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, ВЦСПС-эй харюусалтата хүдэлмэрилэгшэд, элүүрые хамгаалгын хүдэлмэрилэгшэд, хэблэлэй түлөөлэгшэд комиссинуудай хүдэлмэридэ хабаадалсаһан байха юм.

Элүүрые хамгаалгын, социальна хангалгын талаар Национальностьнуудай Соведэй комиссиин түрүүлэгшэ Б. Салиева заседание хүтэлбэрилһэн байна.

(ТАСС).

Хүдөө ажахын талаар Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй комиссинуудта

Хүдөө ажахын талаар СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй комиссиин заседани Москвада июниин 28-да болоо. Колхоз, совхозуудта машинануудай бүтээсые дээшэлүүлхэ, хүдөө ажахын техникэ хэрэглэлгые һайжаруулха тухай СССР-эй Хүдөө ажахын министрэй орлогшо А. В. Кардапольцевой, «Союзсельхозтехника» гэжэ бүхэсоюзна нэгэдэлэй түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Н. А. Давиденкын, Тракторна ба хүдөө ажахын машина бүтээлгын министр И. Ф. Синицынэй элидхэлнүүдые комисси шагнаа.

Мүнөө үедэ оронои колхоз, совхозуудта 1.613 мянга шахуу трактор, 530 мянга гаран таряанай комбайн, 800 мянга гаран автомобиль, хэдэн зуу мянган плуг, сеялкэ, культиватор хүдэлнэ. Хүдөө ажахыда машинно-тракторна паркын нэмэжэ байһанһаа уламжалан, тэрэниие бүри үрэ ехэтэйгээр ашаглаха зорилтонууд түрүүшын ээлжээндэ табигдана. Абтаһан хэмжээнүүдэй ашаар олон колхоз, совхоз тодорхой амжалтануудые туйлаа.

Тиихэтэй хамта колхоз, совхозуудта хүдөө ажахын техникые хэрэглэлгээр дутуунууд бии. Тэдэнь машинанудай бүтээсын дээшэлэлгые удаафуулна, хүдөө ажахын үйлэдбэриин ашаг үрэ ехэтэй байлгада һаад ушаруулна гэжэ комисси тэмдэглэһэн байна.

Хүдөө ажахын техникэ ашаглалгые саашадань һайжаруулха, тэрэнэй бүтээсые дээшэлүүлхэ зорилготой тодорхой хэмжээ ябуулгануудые комисси хараалаа.

Хүдөө ажахын талаар Союзай Соведэй комиссиин түрүүлэгшэ Ф. А. Сурганов заседание хүтэлбэрилһэн байха юм.

Мүн энэ үдэр хүдөө ажахын талаар СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй комиссиин заседани болоо. Ой модо һэргээхэ, модо тариха талаар 1967 оной түсэбэй дүүргэлтэ, энэ хүдэлмэри саашадань үргэдхэхэ хараа замуул тухай асуудалые комиссида хабаадагшад зүбшэн хэлсээ. Тус асуудалаар СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй ой модоной ажахын гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ В. И. Рубцов, СССР-эй Ой модоной, целлюлозно-саарһанай ба модо болбосоруулдаг промышленностиин министрэй нэгэдэхи орлогшо Ф. Д. Вараксин элидхэлнүүдые хээ.

Ой модо һэргээлгын, модо тарилтын талаар бүхы орон дотор, Грузиин ССР оруулалсангүй, бүхы союзна республиканудта 1967 ондо хэгдэхэ хүдэлмэриин түсэб дүүргэгдээ гэжэ комисси тэмдэглээ. Гэбэшье горитой дутуу дунданууд бии. Тэдэниие зайсуулхын, ой модо һэргээхэ, тариха талаар хүдэлмэри саашадань үргэдхэхэ зорилгоор комисси хэдэн һанамжа дурадхал оруулһан байна.

Хүдөө ажахын талаар Национальностьнуудай Соведэй комиссиин түрүүлэгшэ В. А. Карлов заседание ударидан хүтэлбэрилһэн байна.

...ОЛОГУУДАЙ СЕМИНАР

...нуудай академиин ...лениин социоло-...гин Буряадтахи ...эрдэмэй инсти-...эрдэмтэд-социоло-...байгша оной ию-... Улаан-Үдэ город-...

...эрдэмэй доктор ...ССР-эй Науканууд-...циальна шэнжэл-... профессор **И. С.** ...Науканудай ака-...фиин институт), ... **Ядов** (Ленингра-...), доцент **А. Н.** ...дай университет), ... отделениин, Бу-...й, тэрэнэй нии-...титудай эрдэмтэд ...

...еспубликын арад ...ые алиш тээһээнь ...алнууд тухайда ...эрдэмэй кандидат **Д. Д. Лубсанов** (Буряадай филиал) элидхэл хэбэ. Тиихэдэ философиин эрдэмэй кандидат **А. Я. Кряжев** (СССР-эй АН СО), эрдэмтэн **Ж. Л. Новицкий** (СССР-эй Науканудай академиин СО) һонирхолтой мэдээсэлнүүдые хээ.

Зүүн Сибириин культурын институдай багша **А. В. Сасыхов**, түүхын эрдэмэй кандидат **Р. Е. Пубаев** (Буряадай филиал), хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор **Л. Е. Элиасов** (Буряадай филиал), түүхын эрдэмэй кандидат **К. М. Герасимова** гэгшэд үгэ хэлэбэ.

Удаань Ленинградай университедэй доцент **А. Н. Хмара**, тиихэдэ нүхэр **Кириллов** (КПСС-эй Томско обком) үгэ хэлээ.

Элитэ эрдэмтэд, профессорнууд **И. С. Кон**, **В. А. Ядов**, философиин эрдэмэй доктор **Ю. А. Левада** гэгшэдэй элидхэлнүүд һонирхолтой байба.

...ЭРЛЭЛГЭ БА БҮЛЭ ТУХАЙ ССР СОЮЗАЙ БОЛОН СОЮЗНА ...СПУБЛИКАНУУДАЙ ХУУЛИ ГАРГАХА ҮНДЭҺЭ ҺУУРИНУУД

...н болон хубиин ...үгаар зохилдон ... тухай анхарал ...вет гүрэнэй шу-...лгонуудай нэгэн ...

...бүлын бэхижэхэ, ...эгээн һайн эрхэ ...хай. Эрхэтэдэй ...удал хэлбэришэ-...бүлын ажаһууха ... культурын эрхэ ...айжарна. Социа-...хамгаалха, урма-... зол жаргалтай ...эгтэ ехэ анхара-...

...энние коммунис ... тэдэнэй махабад ...хүгжөөхэ ябадал ...хала уялга мүн. ...үлгэдэнь Совет гүрэн, мүн общество бүлэдэ бүхы хэмжээгээр туһална, үхибүүдэй саадууд, яслинууд, интернат һургуулинууд болон үхибүүдэй бусад эмхи зургаанууд олоор баригдана.

Зол жаргалтай эхэ болохо ба үйлэдбэриин, ниитэ-политическэ ажабайдалда улам эдэбхитэйгээр, үүсхэлтэйгээр хабаадаха шухала социально-ажаһуудалай эрхэ нүхэсэлнүүд совет эхэнэртэ хангагдана.

Гэрлэлгэ ба бүлэ тухай совет хуули болбол бүлын харилсаануудые материальна олзо хараха ябадалһаа эсэслэн сэбэрлэхэ, ажаһуудалдаа эхэнэрнүүдэй тэгшэ бэшэ байдалтай байха үлэгдэлнүүдые усадхаха болон хүнүүдэй гүн сэдьхэлэй мэдэрэл бүри гүнзэгыгөөр, хүсэд дүүрэнээр хангаха, коммунис бүлэ байгуулха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр туһалха үүргэтэй.

I БҮЛЭГ

ЮРЭНХЫ ДҮРИМҮҮД

СТАТЬЯ 1. ГЭРЛЭЛГЭ БА БҮЛЭ ТУХАЙ СОВЕТ ХУУЛИИН ЗОРИЛГОНУУД

Гэрлэлгэ ба бүлэ тухай совет хуулиин зорилгонууд иимэ гэбэл:

коммунис ёһо заншалые эшэ баримталһан совет бүлые саашадань бэхижүүлгэ;

эхэнэр ба эрэ хүнүүдэй һайн дуранай гэрлэлгые, материальна олзоһоо сүлөө, бэе бэедээ инаг дуранай, бүлынгөө бүхы гэшүүдэй хани барисаанай, хүндэмүүшэлгын үндэһөөр бүлын харилсаануудые байгуулха;

эхэ орондоо бэеэ үгэнги байхын, ажалда коммунис ёһоор хандахын үзэл бодолоор, коммунис общество байгуулгада эдэбхитэйгээр хабаадахаар үхибүүдые бэлдэдэг ниитын хүмүүжүүлгэтэй нягта холбоотойгоор бүлэдөө үхибүүдээ хүмүүжүүлхэ;

эхэ болон үхибүүдэй ашa туһые бүхы хэмжээгээр хамгаалха, үхибүүн бүхэндэ зол жаргалтайгаар ургахыень хангаха;

бүлын харилсаануудтахи урданай хорото үлэгдэлнүүд болон заншалнуудые эсэслэн усадхаха;

бүлынгөө үмэнэ харюусалгатай байхаар хүмүүжүүлхэ;

Статья 2. ГЭРЛЭЛГЭ БА БҮЛЭ ТУХАЙ ХУУЛЯАР ГУРИМШУУЛАГДАХА ХАРИЛСААНУУД

Гэрлэлгэ ба бүлэ тухай хуули гэрлэхэ ёһо гурим ба эрхэ байдал тогтооно, үбгэ һамган хоёрой, түрэлхид үхибүүд хоёрой, мүн бүлын бусад гэшүүдэй хоорондо гарадаг нюурай ба зөөриин харилсаануудые, үхибүүшэлһэнтэй, тэжээхэ ба харууһалгатай, хүмүүжүүлхын тула үхибүүдые абаһантай холбоотой харилсаануудые, гэрлэжэ байхаяа болихо гурим ба эрхэ нүхэсэлнүүдые тогтооно, эрхэтэнэй байдал актые бүридхэлдэ абаха гурим тогтооно.

Статья 3. БҮЛЫН ХАРИЛСААНДА ЭХЭНЭРЭЙ БА ЭРЭ ХҮНЭЙ ТЭГШЭ ЭРХЭ

Бүлын харилсаанда эхэнэр ба эрэ хүн нюурай болон зөөриин тэгшэ эрхэтэй юм. Бүлэ доторхи тэгшэ эрхэ болбол ороной ажабайдалай гүрэнэй, ниитэ-политическэ, ажахын, соёл культурын бүхы һалбаринуудта эрэ хүнтэй адли эхэнэрэй тэгшэ эрхые батадхаһан СССР-эй Конституцида үндэһэлнэ.

СТАТЬЯ 4. НАЦИОНАЛЬНОСТЬ, РАСА БА ШАЖАНДА ШҮТЭЛГЭҺӨӨ ДУЛДЫДАНГҮЙГӨӨР ЭРХЭТЭДЭЙ БҮЛЭ ДОТОРОО ТЭГШЭ ЭРХЭТЭЙ БАЙЛГА

Бүхы эрхэтэд национальность, раса болон шажанда шүтэлгэһөө дулдыдангүйгөөр бүлэ дотороо тэгшэ эрхэтэй байха.

Гэрлэжэ бүлэ болоходоо национальность, расова илгаа гү, али шажанда шүтэлгэһөө дулдыдуулан али нэгэнэйнь эрхые сэхээр гү, али далдаар хизаарлаха, али нэгэнэйнь сэхээр гү, али далдаар булюу байдалтай байха ябадал гаргагдаха ёһогүй.

СТАТЬЯ 5. ЭХЫЕ ХАМГААЛАЛГА БА УРМАШУУЛГА

СССР-тэ эхэнүүд бүгэдэ арадай хүндэ ямбаар хүреэлэгдэнхэй, гүрэнэй зүгһөө хамгаалагдадаг, урмашуулагдадаг.

Нарайлалгын гэрнүүд, хүүгэдэй ясли ба саадууд, интернат һургуулинууд, хүүгэдэй бусад эмхи зургаанууд олоор эмхидхэлгээр, нарайлхын урда тээ, нарайлха ба нарайлхын хойто тээхи үедэ салин хүлһынь үгэлгэтэйгөөр эхэнэрые амаралтада гаргалгаар, нарайлха эхэнэрнүүд ба эхэнүүдтэ хүнгэлэлтэнүүдые тогтоолгоор, үйлэдбэридэ ажалыень хамгаалгаар, эрэ нүхэргүй, олон үхибүүдтэй эхэнүүдтэ гүрэнэй туһаламжа үгэлгөөр, тэрэшэлэн бүлэдэ гүрэнэй ба олониитын зүгһөө бусад туһаламжа үзүүлэлгээр эхын ба үхибүүнэй ашa туһа хамгаалагдадаг.

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

ГЭРЛЭЛГЭ БА БҮЛЭ ТУХАЙ ССР СОЮЗАЙ БОЛОН СОЮЗНА РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ ХУУЛИ ГАРГАХА ҮНДЭҺЭ ҺУУРИНУУ

(Түгэсхэл. Эхининь 1-дэхи нюурта).

СТАТЬЯ 6. ГЭРЛЭЛГЫН БА БҮЛЫН ХАРИЛСААЕ ХУУЛИИН ЁҺООР ГҮРЭНЭЙ ЗҮГҺӨӨ ГУРИМШУУЛГА

Гэрлэлгын ба бүлын харилсаануудые СССР-тэ хуулиин ёһоор гуримшуулга имагтал гүрэнэй шатаар бэелүүлэгдэдэг.

Гүрэнэй органуудта бүридхэлдэ абтаһан лэ гэрлэлгэ мэдэрэгдэдэг юм. Шажанай ёһолол хэжэ гэрлэлгэ, мүн тэрэшэлэн шажан мүргэлэй бусад ёһололнууд хуулита гэжэ тоологдожо шадахагүй байна.

Энэ гурим эрхэтэдэй байдалай актнуудые бэшэдэг совет органууд бии болохын гү, али һэргээгдэхын урда тээ хэгдэһэн шажанай ёһололнуудта, түрэһэн, гэрлэһэн, үбгэ һамгадай һалаһан, наһа бараһан тухай гэршэлһэн документнүүдтэ хамаадахагүй байна.

СТАТЬЯ 7. ГЭРЛЭЛГЭ БА БҮЛЭ ТУХАЙ ССР СОЮЗАЙ, СОЮЗНА РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ ХУУЛИНУУД

Гэрлэлгэ ба бүлэ тухай хуули эдэ үндэһэ һууринуудһаа, мүн тэдэнэй ёһоор ССР Союзай гаргаһан бусад хуулинуудһаа, союзна республикануудай гэрлэлгэ ба бүлэ тухай кодекснууд болон бусад хуулинуудһаа бүридэнэ.

Союзна республикануудай хуулинууд энэ үндэһэ һууринуудаар өөһэдтэнь даалгагдаһан асуудалнуудые, мүн гэрлэлгэ ба бүлын харилсаан тухай энэ үндэһэ һууринуудаар сэхэ хараалагдаагүй асуудалнуудые шиидхэхэ байна.

СТАТЬЯ 8. ГЭРЛЭЛГЭ БА БҮЛЭ ТУХАЙ СОЮЗНА РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ ХУУЛИНУУДЫЕ ХЭРЭГЛЭЛГЭ

Гэрлэлгэ, үбгэ һамганай хоорондохи, эхэ, эсэгын ба ухибүүдэй хоорондохи харилсаан, үргэжэ абалга, эсэгэ бололго, алимент түлэлгэ, харгалзалга ба үргэмжэлгэ, үбгэ һамгадай һалалга, эрхэтэдэй байдалай актые бүридхэлдэ абалга союзна республикын хуулинуудаар гуримшуулагдаха, эрхэтэдэй байдалай актые табидаг гү, али бүридхэлдэ абадаг орган гараһан арсалдаануудые шиидхэхэ байна.

Гэрлэлгын, үргэжэ абалгын, харгалзалга ба харууһалга тогтоолгын үнэнтэ байлгые, эрхэтэдэй байдалай актнуудай үнэнтэ байлга өөрынь газар дээрэ гэрлэлгын үргэжэ абалгын болоһон, харгалзалга гү, али харууһалгын тогтоогдоһон гү, али эрхэтэдэй байдалай актын бүридхэлдэ абтаһан союзна республикын хууляар тодорхойлогдохо юм.

II БҮЛЭГ

ГЭРЛЭЛГЭ

СТАТЬЯ 9. ГЭРЛЭЛГЭ

Эрхэтэдэй байдалай актнуудай бэшэгдэдэг гүрэнэй органуудта гэрлэлгэ бүридхэлдэ абтадаг байна.

Гүрэнэй ба ниитын аша туһые харан, мүн үбгэ һамгадай болон ухибүүдэй өөһэдынь нюурай ба зөөри хогшол эзэлхэ эрхэ ба аша туһые хамгаалха зорилгоор гэрлэлгые бүридхэлдэ абаха ябадал тогтоогдоһон байна бшуу.

Эрхэтэдэй байдалай актнуудай бэшэгдэдэг гүрэнэй органуудта бүридхэгдэһэн лэ гэрлэлгэ үбгэ һамгадай эрхэ ба уялгануудые бии болгодог.

Гэрлэхэ тухай мэдүүлгэ эрхэтэдэй байдалай актнуудые бэшэдэг гүрэнэй органуудта гэрлэхые хүсэгшэдэй бариһанай һүүлээр һарын үнгэрөөд байхада гэрлэлгэ бүридхэлдэ абтадаг юм. Тус тус ушарта энэ болзорые хороохо гү, али һунааха гэжэ союзна республиканудай хуулинуудаар хараалагдажа шадаха байна.

Гэрлэлгые бүридхэлгэ баярай оршон байдалда бэелүүлэгдэхэ. Гэрлэхэ хүнүүдэй зүбшөөбэл, гэрлэлгые баярай оршон байдалда бүридхэлдэ эбалгые гражданска байдалай актнуудые бэшэдэг органууд хангаха байна бшуу.

СТАТЬЯ 10. ГЭРЛЭХЫН ТУЛАДА ШУХАЛА БОЛОХО ЭРИЛТЭНҮҮД

Гэрлэлгые бүридхэлдэ абахын тулада гэрлэхэ хүнүүдэй али али талын зүбшөөл хэрэгтэй, тэдэнэр гэрлэлгын наһа гүйсэһэн байха ёһотой.

Гэрлэлгын наһан 18 байхаар тогтоогдоно. Союзна республиканудай хуулинуудаар гэрлэлгын наһан хоёр жэлһээ ехэ бэшээр доошолуулагдахаар хараалагдажа шадаха байна.

Имэ ушарта гэрлэлгэ зүбшөөгдэхэгүй:

али нэгэнэйньшье ондоо хүнтэй гэрлэһэн хүнүүдэй хоорондо;

алишье талаһаа дүтын түрэлхидэй дунда, түрэһэн ба дүтын аха дүүнэр болон эгэшэ дүүнэрэй хоорондо, тэрэшэлэн үргэжэ абагшадай ба үргүүлэгшэдэй хоорондо;

али нэгэнэйньшье эрьюутэһэн гү али ухаа муутай дээрэһээ тулюур туйган гэжэ сүүдээр тоологдоһон хүнүүдэй хоорондо.

СТАТЬЯ 11. ҮБГЭ ҺАМГАДАЙ ХУБИИН ЭРХЭ

Гэрлэхэдээ үбгэ һамгад бологшод өөһэдынгөө дураар али нэгэнэйнгээ обогые хоюуланайнгаа хамтын обог болгон абажа гү, али үбгэ һамгад бологшод өөһэдынгөө урдын обогые үлөөжэ шадаха байна.

Үбгэ һамгадай хоёр дабхар обогтой байха эрхэ союзна республиканудай хуулинуудаар хараалагдажа шадаха.

Ухибүүдые хүмүүжүүлхэ асуудалнууд ба бүлын ажабайдалай бусад асуудалнуудые үбгэ һамгад хамтадаа шиидхэдэг байха.

Ажал хүдэлмэри, мэргэжэл ба ажаһууха газарые үбгэ һамган хоёрой алинииньшье өөрөө шэлэн оложо шадаха.

СТАТЬЯ 12. ҮБГЭ ҺАМГАДАЙ ЗӨӨРИ ХОГШОЛ

Гэрлэһэнэйнгээ һүүлээр үбгэ һамгадай оложо абаһан юумэнүүд тэдэнэй суг хамтын зөөри болоно. Эдэ зөөри хогшолые эзэлхэ, хэрэглэхэ, мэдэхэ талаар үбгэ һамган хоёр аб адли эрхэтэй.

Хэрбээ али нэгэнэйнь гэрэйнгээ ажахы эрхилжэ, ухибүүдээ харууһалжа гү, али бусад ондоо хүндэтэй шалтагаанаар өөрөө салин хүлһэ абадаггүй байһаншье ушарта үбгэ һамган хоёр зөөри хогшолоо аб адляар мэдэхэ эрхэтэй.

Үбгэ һамган хоёрой хамтын зөөри байһан юумэнүүдые хубааха болоо һаа, тэдэнэр тэгшэ эрхэтэй гэжэ мэдэрэгдэнэ. Зарим ушарта сүүд хадаа үбгэ һамган хоёрой зөөрэе адляар хубааха эрхэһээ, хуулиин наһа гүйсөөгүй ухибүүдэй аша туһые гү, али үбгэ һамган хоёрой али нэгэнэй анхарал хандуулмаар аша туһые хараадаа абан, сухарижа шадаха байна бшуу.

Гэрлэхынь урда тээ үбгэ һамган хоёрой али нэгэндэнь хамаатай байһан зөөри, тэрэшэлэн гэрлэһэнэйнгээ хойно бэлэг болгон гү, али уг залгамжалан абаһан юумэнүүд тэдэнэй тус бүриинь зөөри болоно.

Тус статьягай гурим колхозно үрхэтын гэшүүн байһан үбгэ һамган хоёрой имагтал хубиинь мэдэлэй зөөридэ хамаадаха байна.

Колхозно үрхэтын зөөриие эзэмдэхэ, хэрэглэхэ, мэдэхэ талаар үбгэ һамган хоёрой эрхэ союзна республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдохо байна.

СТАТЬЯ 13. БЭЕ БЭЕЭ ТЭДХЭЛГЭЭР ҮБГЭ ҺАМГАН ХОЁРОЙ АЛИ АЛИНАЙ УЯЛГА

Үбгэ һамган хоёр бэе бэеэ материальна талаар дэмжэхэ уялгатай. Имэ дэмжэлгэ үгэхэһөө арсаһан ушарта материальна туһаламжа хэрэглэхээр болоһон, ажал хэжэ шадахаяа болиһон али нэгэниинь, тэрэшэлэн һамганиинь нарайлха үедөө, ухибүүнэй түрэһэнэй һүүлээр нэгэ жэлэй турша соо түлөөһэ (алимент) нүгөөдынгөө түлэжэ шадаха байгаа һаань, сүүдээр абаха эрхэтэй. Энэ эрхэ тэдэнэй һалаһанайшье һүүлээр хүсэндөө үлэхэ.

Хэрбээ һалаһанайнгаа һүүлээр али нэгэниинь нэгэ жэлэй турша соо ажал хэжэ шадахаяа болижо, дэмжэлгэ хүлеэхээр болоо һаа, тэдхэмжэ абаха мүн лэ эрхэтэй. Хэрбээ үбгэ һамган хоёр удаан саг соо гэрлэжэ һуугаад, һалаһан сагһаа хойшо табанһаа үлүү бэшэ жэлэй үнгэрөөд байхада нэгэнэйнь пенси абаха наһанда хүрөөд байгаа һаань, тэрээндэ сүүд нүгөөдэһөөнь алимент түлүүлхэ эрхэтэй.

Зарим ушарта үбгэ һамган хоёрой али нэгэниинь нүгөөдэеэ тэдхэхэ уялгаһаа сүлөөлэгдэжэ гү, али тэрэнэй уялга болзороор хизаарлагдажа шадаха байна. Үбгэ һамган хоёрой али нэгэеэ тэдхэхэ уялгаһаа нүгөөдыень сүүдэй сүлөөлхэ гү, али энэ уялгыень болзороор хизаарлаха гурим союзна республиканудай хуулинуудаар тогтоогдохо байна.

СТАТЬЯ 14. ГЭРЛЭЛГЫЕ БОЛЮУЛГА

Үбгэ һамган хоёрой али нэгэнэй наһа бараһанһаа гү, али үхөө гэжэ сүүдэй зүгһөө соносхогдоһонһоо уламжалан гэрлэлгэ болюулагдадаг.

Үбгэ һамган хоёрой мэндэ байха үедэ али нэгэнэйнь гү, али хоюуланайнь мэдүүлгын ёһоор тэдэнэр һалгаагдажа болохо байна.

Гэрлэлгэ сүүдээр болюулагдадаг. Сүүд үбгэ һамган хоёрые эблэрүүлхэ хэмжээнүүдые абадаг байха юм.

Үбгэ һамган хоёрой саашадаа хамтадаа һууха, бүлые аршалан хамгаалха аргагүй болоо гэжэ сүүдэй тодоруулаад байһан ушарта гэрлэлгэ болюулагдадаг.

Һамганайнгаа нарайлха байһан үедэ, ухибүүнэй гараһанһаа хойшо нэгэ жэлэй үнгэрхэ хүрэтэр һамганайнгаа зүбшөөлгүйгөөр үбгэниинь һалаха тухай хэрэг бариха эрхэгүй.

Гэрлэгшэдэй һалаха тухай шиидхэбэри гаргахадаа, сүүд шухала болоһон ушарта хуулиин наһа гүйсөөгүй ухибүүдэй, үбгэ һамган хоёрой ажал хэжэ шададаггүйгэйнь аша туһые хамгаалха хэмжээнүүдые абаха зэргэтэй.

Хуулиин наһа гүйсөөгүй ухибүүгүй үбгэ һамган хоёрой һалахые хоюулан хүсөөд байгаа һаань, эрхэтэдэй байдал бүридхэдэг органуудта гэрлэлгэнь болюулагдаха. Энэ ушарта һалаха тухай мэдүүлгые үбгэ һамган хоёрой бариһан үдэрһөө хойшо гурба һарын үнгэрөөд байхада һалаһан тухайнь бүридхэл хэгдэхэ, тэдэндэ энээн тухайнь үнэмшэлгэнүүд үгтэхэ байна.

Һураггүйгөөр үгы болоо гэжэ хуулияар тогтоогдоһоной ёһоор мэдэрэгдэһэн;

эрьюутэһэн гү, али ухаа муутай байһан дээрэһээ тулюур туйган гэжэ хууляар тогтоогдоһоной ёһоор мэдэрэгдэһэн;

гэм хэһэнэйнгээ түлөө сүүдлэгдэжэ, гурбан жэлһээ бага бэшэ болзорто сүлөөгөө хаһагдаһан хүнүүдһээ һалаха хэрэг эрхэтэдэй байдал бүридхэдэг органуудта шиидхэгдэхэ.

Эдэ ушарнуудта һалаха талаар арсалдаанай гараад байгаа һаань, тэрэниие сүүд шиидхэхэ байна.

Үбгэ һамган хоёрой али нэгэниинь гэрлэхэдээ ондоо обогые абаһан байгаа һаа, һалаһанайнгаа һүүлээр энэ обогоороо нэрлэгдэжэ гү, али гэрлэхынь урда тээхи обог тэрэнэй эрилгээр оортэнь олгогдожо болохо.

СТАТЬЯ 15. ГЭРЛЭЛГЫН ҮНЭНТЭ БЭШЭ БАЙЛГА

Тус үндэһэ һууринуудай 10-дахи статьягаар тогтоогдоһон эрилтэнүүдэй сахигдаагүй байһан, тэрэшэлэн бүлые байгуулха хүсэлгүйгөөр гэрлэлгээ бүридхэлдэ оруулһан (хуурмагаар гэрлэлгэ) ушарта гэрлэлгэ үнэнтэ бэшэ гэжэ мэдэрэгдэжэ шадаха байна. Гэрлэлгэ үнэнтэ бэшэ гэжэ сүүдээр мэдэрэгдэхэ болоно.

Гэрлэлгые үнэнтэ бэшэ гэжэ мэдэрэлгэ имэ гэрлэлгын үедэ түрэһэн ухибүүнэй эрхэдэ нүлөөлхэгүй. Гэрлэлгые үнэнтэ бэшэ гэжэ мэдэрэлгын бусад хойшолонгууд союзна республиканудай хуулинуудаар тогтоогдохо.

III БҮЛЭГ

БҮЛЭ

СТАТЬЯ 16. ЭХЭ ЭСЭГЭНЭРЭЙ БА ҮХИБҮҮДЭЙ ЭРХЭ БОЛОН УЯЛГЫН БИИ БОЛОХО ҮНДЭҺЭ ҺУУРИ

Эхэ эсэгэнэрэй ба ухибүүдэй али алинайнь эрхэ ба уялганууд ухибүүдэй уг гарбалда үндэһэлхэ, тэрэнь хууляар тогтоогдоһоной ёһоор үнэмшэлэгдэһэн байха ёһотой.

Гэрлэһэн эхэ, эсэгэнэрһээ ухибүүнэй гаралга түрэлхидэй гэрлэлгэ тухай бүридхэлөөр үнэмшэлэгдэхэ. Гэрлээгүй түрэлхидһөө гараһан ухибүүнэй уг гарбал ухибүүнэй эхэ эсэгэ хоёрой эрхэтэдэй байдал бүридхэдэг гүрэнэй органуудта хамтаараа бариһан мэдүүлгээр тодорхойлогдохо.

Гэрлээгүй эхэ, эсэгэнэрһээ ухибүүнэй түрэһэн ушарта түрэлхидэйнь зүгһөө хамтын мэдүүлгын баригдаагүй байһан ушарта эсэгэнь сүүдээр тодорхойлон олдохо байна.

Эсэгыень тодорхойлходоо, сүүд хадаа ухибүүнэй эхэтэй ухибүүнэй түрэхын урда тээ харюусагшын хамтаараа һууһые ба хамтаараа ажахы эрхилһые гү, али ухибүүе хамтаараа хүмүүжүүлһые гү, али тэдхэһые, мүн харюусагшын эсэгэнь байһые мэдэрэлгые лаб тодорхойлһон бусад гэршэнүүдые хараадаа абаха.

СТАТЬЯ 17. ҮХИБҮҮНЭЙ ТҮРЭҺЭН ТУХАЙ ДЭБТЭРТЭ ТҮРЭЛХИДЫЕНЬ БЭШЭЛГЭ

Гэрлэһэн эхэ эсэгэ хоёрой алинайньшье мэдүүлгээр ухибүүнэй түрэлхид гээд ухибүүнэй түрэһэн тухай дэбтэртэ бэшэгдэхэ.

Хэрбээ түрэлхид гэрлэһэн бэшэ байбал ухибүүнэй эхэ тухай—эхынь мэдүүлгээр, ухибүүнэй эсэгэ тухай—эхэ эсэгэ хоёройнь хамтын мэдүүлгээр бэшэгдэхэ. Үгышье һаа, эсэгэнь сүүдэй шиидхэбэриин ёһоор бэшэгдэхэ. Эхынь наһа бараһан ушарта, тэрэшэлэн ажаһуужа байгаа газарыень мэдэжэ болохогүй байхада, ухибүүнэй эсэгэ тухай бэшэлгэ эсэгын мэдүүлгээр хэгдэхэ юм.

Хэрбээ түрэлхидэй талаһаа хамтын мэдүүлгэ ороогүй һаань эсэгыень тодорхойлһон тухай сүүдэй шиидхэбэриин үгы байгаа һаань, хадамта гарагүй эхын ухибүүнэй түрэһэниие бүридхэхэ дансада ухибүүнэй эсэгэ тухай бэшэлгэ эхынь нэрээр хэгдэхэ; ухибүүнэй эсэгын нэрэ, обог эхынь хэлэжэ үгэһэнэй ёһоор бэшэгдэхэ.

СТАТЬЯ 18. ТҮРЭЛХИДЭЙ ЭРХЭ БА УЯЛГАНУУД

Эхэ эсэгэ хоёр ухи хүүгэд тушаагаа адли эрхэ ба уялгануудтай байха.

Түрэлхид ухи хүүгэдээ коммунизм байгуулагшын ёһо гурымаар хүмүүжүүлхэ, тэдэнэй бэе махабадайнь болбосорол тушаа, һуралсал, олониитэдэ туһатай ажалда тэдэниие бэлэдхэхэ тушаа оролдолго гаргаха ёһотой.

Хуулиин наһа хүсөөгүй ухи хүүгэдээ, хуулиин наһа хүсэһэншье аад, ажал хэжэ шадахагүй, туһаламжа хэрэглэжэ байгаа ухи хүүгэдээ тэжээхэ, хараха уялгатай.

Хуулиин наһа гүйсөөгүй ухибүүдэй эрхэ болон эрилтые хамгаалха уялга түрэлхидтэнь даалгагдана.

Хуули бусаар гү, али сүүдэй шиидхэбэригүйгөөр хэн нэгэнэй ухибүүдыень барижа байбал, түрэлхидынь ухибүүдээ гэдэргэнь бусааха эрилтэ табиха эрхэтэй.

Ухи хүүгэдэйнтээ дура хүсэлдэ зүрюугээр түрэлхид эрхээ бэелүүлхэ ёһогүй.

Түрэлхид һалаашье байгаа һаа, ухи хүүтэд тушаагаа адли эрхэтэй, адли уялгатай байха ёһотой. Ухи хүүгэдэй байха газар, тэдэниие хүмүүжүүлхэ тухай асуудалнуудаар түрэлхидэй хоорондо гараһан арсалдаае шиидхэхэ гурим союзна республиканудай хуулинуудаар тогтоогдохо.

СТАТЬЯ 19. ТҮРЭЛХИДЭЙ ЭРХЭ ХАҺАЛГА

Ухи хүүгэдээ хүмүүжүүлхэ уялгануудаа дүүргэнэгүй гэжэ гү, али эрхэеэ хэтэрхы үлүүгээр хэрэглэдэг, ухи хүүгэдтээ хэрзэгы шаруунаар хандадаг, ниитэдэ харша, заабхай залихай ябадалаараа ухи хүүгэдтээ муу нүлөө үзүүлдэг гэжэ тодорһон байбал, тэрэшэлэн түрэлхидынь заһаршагүй архиншад, наркоманууд байбал, эхэ эсэгэ хоёр гү, али тэдэнэй нэгэниинь түрэлхинингөө эрхэ хаһуулжа болохо юм.

Түрэлхидэй эрхэ хаһаха тухай хэрэгүүд гүрэнэй гү, али ниитын эмхинүүдэй, ухибүүнэй түрэлхидэй нэгэнэйнь гү, али ухибүү хаража байһан хүнэй, тэрэшэлэн прокуророй мэдүүлгээр харагдадаг байха ёһотой.

Түрэлхидэй хоюуланайнь түрэлхинингөө эрхэһээ хаһагдабал, ухибүүниинь үргэмжын газарнуудай харалгада үгтэхэ байна.

Түрэлхи эрхынь хаһагдаһан байбашье, хэрбээ али нэгэн айлайда ухибүүе байлгахада аюултай байбалынь, сүүд болбол түрэлхид гэһэн эрхээ хаһагдаа, хаһагдаагүйшье һаань, ухибүүе тэрэ айлайхиһаа абаад, үргэмжын газарнуудай харууһанда үгэхэ тухай шиидхэбэри гаргажа шадаха.

Ухибүүдэй аша туһада таараха байгаа һаань, хэрбээ ухибүүд үргэгдэжэ абтаһан бэшэ һаань, түрэлхидэй эрхэ дахинаа һэргээгдэжэ болохо.

Түрэлхидэй эрхэ хаһаха, түрэлхидэй эрхэ дахинаа һэргээхэ тухай шиидхэбэри имагтал сүүд гаргажа шадаха байна.

Түрэлхидэй эрхэ хаһалга ухибүүдээ тэжээхэ, хараха уялгаһаа түрэлхидые сүлөөлхэ ёһогүй.

СТАТЬЯ 20. ТҮРЭЛХИДӨӨ ҮРГЭХЭ, ХАРАХА ТАЛААР ҮХИ ХҮҮГЭДЭЙНЬ УЯЛГА

Ажал хэжэ шадалгүй, бусадай туһаламжа хэрэглэжэ байһан түрэлхидөө хуулиин наһа хүсэһэн ухи хүүгэдынь үргэхэ, хараха, тэдээн тухай анхарал оролдолго гаргаха уялгатай.

Түрэлхиин уялгануудые дүүргэдэггүй байһан гэжэ сүүдээр тодоруулагдаһан байбал, ухи хүүгэдынь тиимэ түрэлхидые үргэхэ, хараха уялгаһаа сүлөөлэгдэжэ болохо.

СТАТЬЯ 21. БҮЛЫН БУСАД ГЭШҮҮДЭЙ АЛИМЕНТНЭ УЯЛГАНУУД

Эхэ эсэгэгүй, хуулиин наһа хүсөөгүй ухи хүүгэдые үргэхэ, хараха уялга бусадшье түрэһэнүүдтэнь — хүгшэн эхэ, эсэгэдэнь, ахадань, эгэшэдэнь, хойто эхэ, эсэгэдэнь даалгагдажа болохо.

Бусадай туһаламжа хэрэглэжэ байгаа, ажал хэхэ шадалгүй хуулиин наһа хүсэһэн бүлын гэшүүдые үргэхэ, хараха уялга, хэрбээ тэдэнэр ганса бэе һаань, түрэлхидгүй, наһаа гүйсэһэн ухибүүдгүй һаань, ашанартань, мүн хойто ухи хүүтэдтэнь даалгагдажа болохо.

Түрэлхидые ба бусад нюурнуудые хамжажа хараха, үргэхэ ондоошье эрхэ ба уялганууд союзна республиканудай хуулинуудаар тогтоогдожо болохо юм.

СТАТЬЯ 22. АЛИМЕНТНҮҮДЭЙ ХЭМЖЭЭН

Нэгэ ухибүүндэ—түрэлхидэйнь салин хүлһэнэй (олзын) дүрбөнэй нэгэ хубинь, хоёр ухибүүндэ—гурбанай нэгэ хубиин, гурба ба гурбаһаа олон ухибүүдтэ—хахад хубиин хэмжээгээр хуулиин наһа хүсөөгүй ухи хүүгэдтэ алимент түрэлхидһөөнь абтаха ёһотой.

Алимент түлэхэ ёһотой түрэлхид хуулиин наһа хүсөөгүй үшөө ондоо ухи хүүгэдтэй байжа магад. Хэрбээ алимент абажа байгаа ухи хүүгэдтэ оробол, тэдэ ондоо ухи хүүгэдынь материальна талаараа хохидохо байбалынь, тэрэшэлэн алимент түлэхэ түрэлхиин нэгэдэхи гү, али хоёрдохи группын инвалид байбалынь, хэрбээ тэрэнэй ухибүүдынь ажаллаһаг ба хүсэд хүрэмөөр салин абадаг байбалынь, түлэхэ алиментынь хубинууд сүүдэй шиидхэбэреэр бага болгогдожо болохо юм.

Хэрбээ ухи хүүгэдынь гүрэнэй ба ниитын эмхи зургаанай дүүрэн үргэмжэдэ байбалынь, сүүд алиментнүүдэй хэмжээ хороохо гү, али тэдэниие түлэлгэһөө сүлөөлхэ эрхэтэй. Ухи хүүгэдэй эмхи зургаануудай үргэмжэдэ байгаа ухибүүдтэ гаргагдажа байгаа гаргаша энэ статья дотор тогтоогдоһон хэмжээгээр тэдэ эмхи зургаануудай жасада түрэлхидһөө абтажа болохо.

Түрэлхидэй салин хүлһэнһөө абтаха алиментын хуби тогтоохо аргагүй гү, али бэрхэтэй байбал, хуулиин наһа хүсөөгүй ухибүүдтэ үгтэхэ алиментын хэмжээн сэхэ мүнгэнэй тоогоор союзна республикын хуулиин ёһоор тогтоогдожо болохо. Тэрэ мүнгэнэй хэмжээн дурсагдаһан дүримтэй зохилдуулан, түрэлхиин абажа болохомоор салин хүлһэнһөө (олзоһоо) тодорхойлогдохо байна.

Хуулиин наһа хүсөөгүй ухибүүдтэ хэгдэхэ гаргашануудта онсо ушарнуудай болоо һаа, (хүндэ үбшэн, ухибүүнэй гэмтэл г. м.) алимент түлэдэг түрэлхид хабаадуулагдажа болохо.

Алимент түлэхын тула бүридхэлдэ абтаха олзо доход СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтооһон гуримаар тодорхойлогдоно.

Бусадай туһаламжа хэрэглэжэ байгаа, хуулиин наһа хүсөөгүй, ажал хэхэ шадалгүй ухи хүүгэдтэ түрэлхидһөөнь алимент абажа үгтэхэдөө, тэрэшэлэн ухи хүүгэдые үргэхэ, хараха зөөри түрэлхидһөө нэхэжэ абаха болоһон бэшэшье бүхы ушарнуудта алимент түлэхэ ба алимент абаха хүнүүдэй материальна ба бүлын байдалые хараадаа абажа хэды түхэриг түлэхэ байһыень сэхэ тодорхойлхо.

СТАТЬЯ 23. АЛИМЕНТ ТҮЛЭХЭ ГҮ, АЛИ НЭХЭЖЭ АБАХА ГУРИМ

Алимент түлэхэ уялгатай хүн тэрэниие һайн дураараа өөрөө түлэхэ, үгышье һаа ажаллажа байһан, мүн пенси, стипенди абадаг газараараа дамжуулан түлэхэ ёһотой.

Алимент түлэхэ һайн дуранай гуримай хажуугаар алимент абагша хүн алимент нэхэжэ абаха тухай мэдүүлгэтэйгээр хэзээшье сүүдтэ хандаха эрхэтэй.

Алимент түлэгшын бэшэмэл мэдүүлгын ёһоор, тэрэнэй салин хүлһэнһөө (пенси, тэдхэмжэ, стипенди ба бусад) алимент һара бүри предприятинуудай, эмхи зургаануудай администраци даража абаад, мэдүүлгэ дотор нэрлэгдэһэн хүндэ тэрэ мүнгыень түлэхэ гү, али эльгээхэ ёһотой.

СТАТЬЯ 24. ХҮБҮҮ, БАСАГА ҮРГЭЖЭ АБАЛГА

Имагтал хуулиин наһа хүсөөгүй ухибүүдые тэдэнэй аша туһада үргэжэ абахада болохо.

Ухибүү үргэжэ абаха хүсэлтэй хүнэй гүйлтаар ажалшадай депутадуудай районно гү, али городской Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй тогтоолоор ухибүү үргэжэ абахада болохо.

Ухибүү үргэжэ абахын тула түрэлхиин эрхэ хаһагдаагүй эхэ, эсэгынь зүбшэл, тэрэшэлэн арба наһа хүсэһэн байбалынь үргэгдэхэ ухибүүнэй өөрынь зүбшэл хэрэгтэй. Үргүүлэгдэхэ ухибүүнэй зүбшэл абаха гурим союзна республиканудай хууляар тогтоогдоно.

Ухибүүгээ хүмүүжүүлхэ уялгаһаа эхэ, эсэгынь хүлжээд байбал, имэл ушарта тэдэнэй зүбшэлгүйгөөр ухибүүень үргэжэ абахада болохо. Эхэ, эсэгынь зүбшэлгүйгөөр ухибүү үргэхэ гурим союзна республиканудай хууляар тогтоогдохо юм.

Үбгэн гү, али һамганай гансараа ухибүү үргэжэ абаха гэбэл, нүгөөдынь зүбшэл хэрэгтэй. Онсо ушарта үбгэ һамган хоёрой али нэгэнэйнь зүбшэлшьегүйгөөр ухибүү үргэжэ абаха гурим союзна республиканудай хуулинуудаар тогтоогдоно.

Ухибүү үргэжэ абаһан ушарые үнэн бэшэ дээрэ тоолохо, ухибүү үргэһэниие болюулха ушар имагтал сүүдэй шиидхэбэреэр тогтоогдоно.

Ухибүү үргэжэ абаха гурим, ухибүү үргэһые үнэн бэшэ дээрэ тоолохо нүхэсэлнүүд, ухибүү үргэжэ абаһан ушарые болюулха нүхэсэлнүүд, тэрэшэлэн болюулһанай хойшолонгууд союзна республиканудай хууляар тогтоогдоно.

Ухибүү үргэжэ абалгын нюусые сахиха эрхэ нүхэсэлнүүд союзна республиканудай хууляар тогтоогдоно.

СТАТЬЯ 25. ҮХИБҮҮ ҮРГЭЖЭ АБАГШАДАЙ, ҮРГҮҮЛЭГШЭДЭЙ БА ТЭДЭНЭЙ ТҮРЭЛХИДЭЙ ЭРХЭ БА УЯЛГАНУУД

Үргүүлэгшэд ба тэдэнэй үри бэенэр үргэгшэд ба тэдэнэй түрэлхид тушаа, мүн үргэгшэд ба тэдэнэй түрэлхид үргүүлэгшэд ба тэдэнэй үри бэенэр тушаа хубиин, зөөриин эрхэ ба уялгын талаар адли эрхэтэй түрэлхид гэжэ тоологдохо.

Үргүүлэгшэд хубиин ба зөөриин эрхэгүй боложо, өөрынгөө түрэл эхэ, эсэгэ ба түрэлнүүд тушаа уялгаһаа сүлөөлэгдэнэ. Ганса хүн ухибүү үргэжэ абахадаа, хэрбээ тэрэ эрэ хүн байбал, —ухибүүнэй эхын хүсэлөөр, хэрбээ эхэнэр байбал—үргүүлһэн ухибүүнэй эсэгын хүсэлөөр тэдэ эрхэ ба уялганууд хуушан хэбээрээ үлөөгдэжэ болохо юм. Үргэхэ, хараха хүнэйнгөө наһа бараһан дээрэһээ гүрэнэй гү, али ниитын эмхи зургаанһаа пенси гү, али тэдхэмжэ айлда үргэгдэхэ сагтаа абаха эрхэтэй болоһон хуулиин наһа хүсөөгүй ухибүүд айлда үргэгдөөдшье байхадаа, тэрэ пенси, тэдхэмжэеэ абаха эрхэтэй.

Ухибүү үргэгшэдэй гүйлтаар үргэгдэһэн ухибүүдэй түрэлхидынь түрэһэнэй үнэмшэлгын дансануудта бэшэгдэжэ болохо.

СТАТЬЯ 26. ҮРГЭМЖЭ, ХАРУУҺАМЖА

Түрэлхидэйнь наһа бараһанай һүүлээр, мүн түрэлхидэйнь эхэ эсэгын эрхэнүүдые хаһагдаһанай, түрэлхидэйнь үбшэлһэнэй һүүлээр гү, али ондоо шалтагаанаар түрэлхидэй зүгһөө харууһагүй болоһон, хуулиин наһа гүйсөөгүй ухибүүдые хүмүүжүүлхын тулада, тэрэшэлэн эдэ ухибүүдэй хубиин болоод, эд зөөри эзэлхэ эрхэ болон аша эрилтыень хамгаалхын тулада үргэмжэ, харууһамжа тогтоогдодог.

Бэеынгээ муу дээрэһээ бэеэ даагаад өөһэдынгөө эрхэнүүдые бэелүүлжэ, өөһэдынгөө уялгануудые дүүргэжэ шадахагүй байһан хуулиин наһа гүйсэһэн хүнүүдэй хубиин ба эд зөөри эдлэхэ эрхэ болон аша туһыень хамгаалхын тулада мүн лэ үргэмжэ, харууһамжа тогтоогдодог.

Ажалшадай депутадуудай районно (городской), поселково гү, али сельскэ Соведэй гүйсэдхэхэ комитедээр имэ үргэмжэ, харууһамжа тогтоогдодог.

Хүнүүдые үргэмжэ, харууһамжадаа абагшадай эрхэнүүд ба уялганууд, тэрэшэлэн үргэмжэ, харууһамжын гурим союзна республиканудай хууляар тогтоогдодог.

IV БҮЛЭГ

ЭРХЭТЭДЭЙ БАЙДАЛАЙ БҮ[...]

СТАТЬЯ 27. ЭРХЭТЭДЭЙ БАЙДАЛЫЕ БҮРИДХЭЛДЭ АБАЛГА

Үхибүүдэй түрэлгэ, хүнүүдэй наһа баралга, гэрлэлгэ, гэрлэжэ байхаяа болилго, ухибүү үргэжэ абалга, ухибүүдэй эсэгыень тодорхойлолго, нэрэ обогоо һэлгүүлгэ хадаа эрхэтэдэй байдалые бүридхэдэг гүрэнэй зургаануудта бүридхэлдэ абтаха ёһотой.

СТАТЬЯ 28. ЭРХЭТЭДЭЙ БАЙДАЛЫЕ БҮРИДХЭЛДЭ АБАЛГЫН АРСАЛДААЕ ШИИДХЭХЭ ГУРИМ

Хүсэд үндэһэ баримтануудтай байхадань, мүн хабаатай хүнүүдэй хоорондо арсалдаанай үгы байбалынь хүн зоной байдалые бүридхэлдэ абадаг зургаанууд эрхэтэдэй байдалые бүридхэлгын дансануудта хубилалтануудые оруулдаг, алдуунуудыень заһадаг. Дансануудта заһабари гү, али хубилалта оруулхаяа арсаһан эрхэтэдэй байдалые бүридхэлдэ абадаг зургаануудай арсалтые сүүдтэ үгэжэ болохо юм.

Хабаатай хүнүүдэй хоорондо арсалдаанай гарабалнь, сүүдэй шиидхэбэриин үндэһөөр дансануудта заһабари оруулагдадаг.

V БҮЛЭГ

ГЭРЛЭЛГЭ БА ГЭР БҮЛЭ ТУХА[...] ХУУЛИИЕ ХАРИИНХИД БОЛОН [...] БЭШЭ ХҮНҮҮДТЭ ХЭРЭГЛ[...] ГЭРЛЭЛГЭ БА ГЭР БҮЛЭ ТУ[...] ХАРИ ГҮРЭНҮҮДЭЙ ХУУЛИН[...] МҮН УЛАСХООРОНДЫН ДОГОВ[...] БОЛОН ХЭЛСЭЭНҮҮДЫЕ ХЭР[...]

СТАТЬЯ 30. ҮХИБҮҮДЭЙ ЭРХЭТЭН БОЛОЛГО

Түрэхэ үедэнь хоёр түрэлхидэйнь СССР-эй эрхэтэд байгаа һаань, тэрэ ухибүүн хаанашье түрөө һаа, СССР-эй эрхэтэн гэжэ тоологдохо.

Түрэлхидэйнь хоёр ондоо гүрэнэй эрхэтэд байгаа һаань, тиигээд ухибүүнэй түрэхэ үедэ тэдэнэй нэгэнэйнь СССР-эй эрхэтэн байгаад, СССР-эй газар дээрэ ажаһууржа байгаа һаань, тэрэ ухибүүн СССР-эй эрхэтэн гэжэ тоологдохо.

Хэрбээ энэ үедэ хоёр түрэлхидэйнь СССР-һээ ондоо тээ ажаһуужа байгаа һаань, тэрэ ухибүүнэй эрхэтэн болохонь тэдэнэй өөһэдынь хэлсээгээр тодорхойлогдохо.

СТАТЬЯ 31. СОВЕТ ЭРХЭТЭДЭЙ ХАРИИНХИДТАЙ ГЭРЛЭЛГЭ БА СССР-тэ БАЙДАГ ХАРИИНХИДАЙ ӨӨҺЭД ХООРОНДОО ГЭРЛЭЛГЭ

Совет эрхэтэдэй хариинхидтай гэрлэлгэ, тэрэшэлэн СССР-тэ байдаг хариинхидай өөһэд хоорондоо гэрлэлгэ юрэнхы гуримаар баталагдадаг.

Совет эрхэтэдэй хариинхидтай гэрлэхэдэнь тэдэнэй ямар гүрэнэй эрхэтэн байһаниинь хубилдаггүй.

СССР-тэ байдаг хариин гүрэнүүдэй посольствонуудта гү, али консульствонуудта баталагдаһан хариинхидай хоорондохи гэрлэлгэ тэдэнэй хоорондоо үгээ ойлголсоһоорнь СССР-тэ үнэнтэ дээрэ гэжэ тоологдохо, зүгөөр эдэ хүнүүд гэрлэхэ үедөө элшэн сайдые гү, али консулые томилһон гүрэнэй эрхэтэд байха ёһотой.

СТАТЬЯ 32. СССР-эй ПОСОЛЬСТВОНУУД БОЛОН КОНСУЛЬСТВОНУУДТА СОВЕТ ЭРХЭТЭДЭЙ ХООРОНДОО ГЭРЛЭЛГЭ БА ЭРХЭТЭДЭЙ БАЙДАЛЫЕ БҮРИДХЭЛДЭ АБАХА БУСАД ЗҮЙЛНҮҮД. СССР-һээ ОНДОО ТЭЭ БАТАЛАГДАҺАН ГЭРЛЭЛГЫЕ МЭДЭРЭЛГЭ

СССР-һээ ондоо тээ ажаһуудаг совет эрхэтэдэй гэрлэлгэ СССР-эй посольствонуудта гү, али консульствонуудта баталагдадаг.

Хилын саана байдаг СССР-эй посольствонууд болон консульствонуудта гэр бүлэ болохо үедэ гү, али хүн зоной байдалые, бусад зүйлнүүдые бүридхэлдэ абаха үедэ эдэ хүнүүд ямар союзна республикын эрхэтэд байнаб, тэрэл республикын хуулинууд хэрэглэгдэдэг. Хэрбээ эдэ хүнүүд ондо ондоо союзна республиканудай эрхэтэд байгаа һаань гү, али ямар республикын эрхэтэд байһаниинь тодорхойлогдоотүй һаань, тэдэнэй өөһэдынь хэлсэжэ үгэеэ ойлголсоһоной ёһоор ямар нэгэн союзна республикын хуулинууд хэрэглэгдэхэ. Харин арсалдаанай гараад байбалнь —эрхэтэдэй байдалые бүридхэлдэ абажа байһан тушаалта хүнэй шиидхэбэреэр болохо.

СССР-һээ ондоо тээ совет эрхэтэдэй хоорондоо гэрлэлгэ ба совет эрхэтэдэй хариинхидтай гэрлэлтэ СССР-һээ ондоо тээхи тэрэл газарайнь хуулиин ёһоор баталагдаад байхада, имэ гэрлэлгэ СССР-тэ үнэнтэ дээрэ мэдэрэгдэхэ, зүгөөр энэ мэдэрэлгэдэ эдэ үндэһэ хуулинуудай 10 ба 15 статьянуудһаа үндэһэлэн гараһан һаад тойбо байха зэргэгүй.

СССР-һээ ондоо тээ тус тус гүрэнүүдэй хуулиин ёһоор баталагдаһан хариинхидай гэр бүлэ бололго СССР-тэ үнэнтэ дээрэ тоологдохо.

СТАТЬЯ 33. СОВЕТ ЭРХЭТЭДЭЙ ХАРИИНХИДТАЙ ГЭРЛЭЛГЭ БА СССР-тэ ХАРИИНХИДАЙ ХООРОНДОО ГЭР БҮЛЭ БОЛОҺЫЕ ҺАЛГААЛГА. СССР-һээ ОНДОО ТЭЭ ГЭР БҮЛЫН ҺАЛАЛГЫЕ МЭДЭРЭЛГЭ

Совет эрхэтэдэй хариинхидтай гэр бүлэ болоһые, мүн СССР-тэ байдаг хариинхидай өөһэд хоорондоо гэр бүлэ болоһые һалгаалга юрэнхы гуримай ёһоор хэгдэдэг.

...АГАНДИСТНАРАЙ ...ЛЗАЛГА

...hуралсалай үшөө ... Шалгалта, хөөрэл... Олон пропаган... хүдэлhэн хүдэл... аргагдаба—комму... набэшэ хүнүүдэй ...мэй дээшэлhэнэй ...ганууд болоно.

...эй туршада пропа... шатын политичес... ...е, марксизм-ленини... суртал шудалха ...еоретическэ семи... ...агшад оло дахин ...аб лаа. Мүнөөнэй... ...доо. Методическа... ...ри үгтэхэгүй, лек... ...гүй. Харин юрэл ...ка бодомжо тухай... ...лсалай дүнгүүдые ...тобшолол хээд та... ...этой.

...лон хүнүүд—дүр... ...андистнар—хүтэл... ...илэгшэд — колхоз, ...муудай секретарь... ...эй, промышленна ... хүтэлбэрилэгшэд

...ын райкомой сек... ...ндоржиев хуряан... энэ уулзалга нээ...

...элнүүдэйхидэ ор... ...литическэ hурал... ...эйгээр, hайн үрэ ...рэбэ,—гэжэ К. Д. ...мдэглэбэ. Комму... ...лай бүхы гурбан ...hуралсаhан байна. ...үн пропагандис... ...рэй 50-иинь дээ... ...д. Хүдөө ажахын ...ланар, инженер... ...лон хүтэлбэрилхы ...шэд энэ партийна ...игдаhан байгаа. ...жэлэй эмхитэй ...манай пропаган... ...бии,—гэжэ нү... ...саашань үргэл... ...гата энэ партий... ...үнэн зүрхэнhөө ...эм бэлигээ, шада... ...зорюулдаг пропа... ...олон. Жэшээнь, ...юуправленидэ по... ...hайнаар эмхид... ...элбэрилхы хүдэл... ...гануудай началь... ...тов, В. Д. Сигов, ...Гольцман, Д. Л. ...сад харюусалгата ...стаар хүдэлhэн ...инуудынь hонир... ...тэйгээр, үгэ бү... ...рдэг байба. Мүн ...коммунистнуудай ...ойгоор эмхидхэг... ...л ехэтэй пропа... ...ский политическэ ...раар, хүнэй ан... ...хидхэдэг байба. ...е тоолохо болоо

...лай зарим тэды ...ог дутагдалнуу... ...удаа пропаган... ...доможонуудаа хэ...

...СУУДАЛНУУД

...нгүүд, техничес... ...жэлдэ дуталда... ...лдэ эдэ бүгэдөөр ...байха гүбди? — ...р асуудал таби...

(Гусиноозерско ...марксизм-ленни... ...ал шудалха hур... ...т): энэ жэлдэ ...зүйлнүүд, тех... ...хомор байгаа. ...өө миин лэ хүр... ...а гээшэмнай hо... hуралсалай прог-

Пропагандистнарые бэлдэхэ хэрэг хангалтагүй байhан зандаа. Энээндэ hаналаа табихаар болоо. Партиин райкомой пропаганда, агитациин таhаг, политическэ гэгээрэлэй кабинет энэ асуудалда ехэ hаналаа табиг лэ. Бидэнэртэ, пропагандистнарта, үшөөл мууса туhална гэжэ тэмдэглэхээр.

Тодороогүй үшөө нэгэ асуудал: марксизм-ленинизмын үндэhэн суртал шудалха hургуули 4 жэлэй гэжэ анханда ойлгодог байгаабди. Мүнөө болоходо, 6 жэлэй шэнгеэр хэлсээд байна. Энээниие элирүүлхэ шухала.

Бултанда хабаатай үшөө нэгэ асуудал — эхин, дунда шатын hуралсалай hургуулинуудта элдэб янзын эрдэмтэй хүнүүд оролсоно. Иимэ hургуулинуудта хүдэлхэдэ, пропагандистда бэрхэшээлтэй ушарнууд тохёолдоно. Энээн тухайда бодомжолжо үзэхэ ёhотойбди.

БОДОМЖОТОЙГООР ХАНДАХА ХЭРЭГ

И. В. Еранский (Сэлэнгын совхозой Билютын отделенидэхи марксизм-ленинизмын үндэhэн суртал шудалдаг hургуулиин пропагандист): пропагандист бүхэн өөрын онол аргатай, онцотой гээшэ бэзэ. Заняти бүхэнөө пропагандист өөрын методикотойгоор үнгэргэдэг, hурадаг хүнүүдтэеэ үгэеэ ойлголсодог гуримтай. Эдэ бүгэдэн тухайда юундэ хэлэнэбши гэхэдэ, бидэнэр, пропагандистнар, хүнэй сэдьхэл бодолдо hайн «үрэhэ» тариха гэhэн харюусалгатай үүргэтэй байна ха юмбибди. Тиимэ хадаа бидэнэр мэсэ зэбсэгээ хурсадхаха ёhотойбди.

Бүхы коммунистнууд, ажалшадые коммунис үзэл бодолтойгоор хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ политическэ hуралсал гол hуури эзэлдэг гээшэ. Тиимэ хадань энэ хэрэгые улам hайжаруулха, хүсэ нүлөө ехэтэй болгохо гэлсэжэ байhамнай hайн. hурадаг хүн бүхэнэй политическэ эрдэм дээшэлүүлхэ, мүнөө боложо байгаа үйлэ хэрэгүүдые шэнжэлхы нюдөөр хаража hурахын тулада hурагшадтаа политическэ информаци хэхыень даалгабари үгэдэгби. Хэшээл бүхэндэ нэгэ хүн информаци хэдэг гуримтай. Иимэ даалгабари хүниие эдэбхитэй болгодог, хэлэжэ hургадаг гэжэ hанагшаб. Минии hанахада, марксизм-ленинизмын үндэhэн суртал шудалдаг hургуулинуудhаа, теоретическэ семинарнуудhаа бэрхэ бэрхэ хүнүүдыень бэлдэржэ политинформаторнуудые бэлдэхээр болоо. Тэрэнhээ гадна, залуу коммунистнуудые марксистско-ленинскэ үзэл бодолоор хүмүүжүүлхэ, хатуужуулха хэрэгтэ тусгаар анхарал табилтай гэжэ hананаб. Мүн холуур hуудаг малшадай hуралсалда хабаадаха аргагүй үлэнэ. Энэ асуудал ёhын тэдысэ бэшэ, ёhотоор шиидхэхээр болоо.

Хүнүүдэй эрдэм hургуулиинь зэргээр hуралсаха hургуулииень тодорхойлхо гэhэн нүхэр Хаймовичай дурадхал тон зүб.

ПРОПАГАНДИСТЫН САГ

М. Ф. Островский (Загастайн Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой 2-дохи отделениин дэргэдэхи марксизм-ленинизмын үндэhэн суртал шудалха hургуулиин пропагандист): пропагандист—эрдэм дэлгэрүүлэгшэ, хүнүүдые хүмүүжүүлэгшэ гээшэ ааб даа. Тиимэ хадаа тэрэ хүн ехэ юумэ мэдэхэ, олон юумэ уншаhан байха ёhотой гэжэ бүгэдэнэй мэдэжэ байhан ойлгомжо эндэ дахин дабталташьегүй байгаа. Теэд юундэ энээниие хэлэхэ баатай болонобши гэхэдэ, пропагандистда сүлөөтэй саг гэжэ байдаггүй. Илангаяа хүдөө ажахын үйлэдбэридэ хүдэлөөшэдтэ энэ сэхэ хабаатай гэжэ hананам. Энээниие өөрынгөө жэшээ дээрэhээ харуулхамни.

Манай отделени колхоз соогоо хонин ажал эрхилдэг шэглэлтэй юм. Бүхы хонин hүрэгэй 60 процентнь манайда 20 отара болон hуурижанхай. Үшөө хоёр гүүртэдэ эбэртэ бодо малнай байдаг. Малай эдэ гүүртэнүүд Сүхэ мүрэнhөө эхилээд, Загастай хүрэтэр таража hуудаг. Отделениин ветеринарна врач хадаа эдээниие бултыень хангаха ёhотойб. Гэртээ ерээд лэ юу хээ харасагааха, уншаха гэжэ байтаршни нэгэ хонишон мал үбдөө гэжэ шамда ерэхэ, арсахагүй ха юмши даа. 30—40 модо ошоод ерэтэршни занятиин болохо саг ерэхэ. Нюуса нөөсэгүй, заримдаа гансал учебнигээр—«КПСС-эй түүхын очеркнууд» гэдэг номоор занятияа үнгэргэхэ баатай болохош. Хоёрдохи пропагандистмнай ходо үбшэлжэ байдаг дээрэhээ хүдэлхэ аргагүй юм. Ушар иимэhээ нэгэ hургуулида доодо захань хоёр пропагандист байха ёhотой гээшэ тон зүб. Нүгөө талаhаа пропагандистнарые шэлэн олоходоо эрдэм бэлэдхэлhээнь гадна, хүнүүдэй ажал, мэргэжэл хараадаа абалсамаар гээшэ ха гэжэ hанадагби. Пропагандистын ажалhаа hэмээхэн бэеэ холодуулхые оролдоод иигэнэ тэжэ хүн бү hанаг.

Би гурбадахи жэлээ пропагандистаар хүдэлжэ байнаб. Теэд манда, залуу пропагандистнарта, методическа туhаламжа багаар үгтэнэ гэжэ хэлэхэ байнаб. hуралсалай ерэхэ жэлдэ эдэ бүгэдые хараадаа абамаар байна.

ТЕХНИЧЕСКЭ ХЭРЭГСЭЛНҮҮД АРГАГҮЙ ТУhАТАЙ

Партийна пропагандада, онсолходо, политическэ hуралсалда техническэ хэрэгсэлнүүд аргагүй туhатай зүйлнүүд болоно. Диафильмнүүд, магнитофон болон бусад зүйлнүүд үзэhэн темынь удха дэлбэлэн гүнзэгырүүлнэ, тэрэ үе сагайнь эрхэ байдал манай ухаан бодолдо дахин hэргээжэ үгэнэ.

Техническэ хэрэгсэлнүүд дунда hургуулинуудта яhала бии гээшэ. Эдээнhээнь хэрэглэлсэхэдэ, хамаагүй ха юм. Гадна политическэ hуралсалда радио, телевидени теориин, методикын талаар үшөө ехэ туhаламжа үзүүлхэ аргатай, үзүүлхэшье байха гэжэ найдагдана. Эдэ бүгэдэн тухайда пропагандистнар **П. И. Савинов** (Тохойн территориальна партийна организаци), нүхэр **Егоров** (Загаhанай ажахын партийна организаци) гэгшэд хэлэбэ.

Мүн бэшэшье пропагандистнар шухала шухала асуудалнуудые табиhан байна. Коммунистнуудай, мүн бэшэшье хүнүүдэй эдэбхи үүсхэл дээшэлүүлхэ тухай, политическэ hуралсалые партиин райкомой зүгhөө шалгаха, хинаха хүдэлмэри шангадхаха тухайда пропагандистнар **Ц-Д. Буянтуев** (Сэлэнгын совхозой Ехэ-Сагаанай отделениин партийна организаци), **Б. А. Аюшиев** (Химнын совхозой партийна организаци) гэгшэд hанамжалhан байна.

hАНАМЖА ДУРАДХАЛНУУД

Пропагандистнарта багшын дүй дүршэл аргагүй хэрэгтэй. Тиимэ хадань элэнэртэ педагогикын, психологиин үндэhэн заабаринуудые хуряангыгааршье hаань, зааха шухала.

Үйлэдбэриие ударидагшадые бултыень (партиин гэшүүншье, бэшэшье байг—хамаагүй) политическэ hуралсалда заатагүй хабаадуулха шухала гэжэ мүнөөнэй үе саг эрилтэ хэжэ байна.

Нэгэ hургуулида хоёр гурбан пропагандистнарые табиха хэрэгтэй.

Хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдые—предприятинуудай, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдые, колхоз, совхозуудай отделенинүүдые ударидагшадые болон бусад харюусалгата хүнүүдые пропагандистын хүдэлмэридэ олоор хабаадуулха шухала.

Пропагандистнарай семинар түрэл түрэлөөрнь—эхин шатын, дунда шатын hуралсалай, теоретическэ семинарай пропагандистнарай семинар тус тустань үнгэргэбэл hайн, туhатай байха hэн.

* * *

Сэлэнгэ мүрэнэй тохойдо болоhон дэлгэрэнгы хөөрэлдөөнэй hүүлээр пропагандистнар хатар наада хээ, хүхюу сэнгэлигээр сагаа үнгэргөө.

Д. ЖУГДУРОВА.

ИЮНИИН 30— СОВЕТ ЗАЛУУШУУЛАЙ ҮДЭР

ЗАМТНАЙ hАЙХАН БАЙГ ЛЭ, ХҮБҮҮД, БАСАГАД!

Эдир хүбүүд, басагад hургуулияа дүүргэжэ, ажабайдалай үргэн замда гараба. Республикын hургуулинуудта арбадахи класс дүүргэгшэдэй hүүлшын вечернүүд үнгэрбэ.

Улаан-Үдын № 3 hургуулиие дүүргэhэн хүбүүд, басагадай хүхюу дуун бүхэли үдэшэндөө замхаагүй. Англи хэлээр мэргэжэлтэй болоhон эдэ хүнүүдые дээдэ hургуулинуудай hандали хүлеэнэ. Дала нэгэн хүбүүд, басагад арбадахи класс дүүргөө. Арбан хүниинь — алтан медальда, зургаан хүниинь мүнгэн медальда хүртэhэн байха юм.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1). hургуулияа дүүргэhэн эдир хүбүүд, басагад Сэлэнгэ мүрэн дээрэ үүрэй толониие угтажа байна. 2). Улаан-Үдын № 3 hургуули дүүргэhэн, алтан медальда хүртэhэн басагад Фая Катарская, Лидия Мадаева.

Э. ЛАПИНАЙ фото.

Публицистикэ

«КОМСОМОЛ АРЮУХАН СОЛОМНАЙ...»

ЗАЛУУ НАhАН—хүмүүни бэеын эгээл хүдэр хүнгэн, эгээл солбон собоо үе саг, сэдьхэл ухаанай сэсэглэн ургаха; эгэрхэ зобохые, эсэхэ сусахые мэдэхэгүй «жэргэмэл шэнгеэр жэргэдэг» үе саг!

Совет үеын залуу наhан бүришье гайхамшагтай. Ямаршье капиталис орондо, тэндэ ямаршье сагта манайхидал адли баатарлиг шударгы, эрмэлзэл зориг түгэлдэр, золтой жаргалтай залуу наhан байгаагүй, байхашьегүй.

Совет засагай түрүүшын үеын залуушуул—коммунизмын үнэн хэрэгтэ ами наhаяа зорюулhан залуушуул үльгэр домогой үндэр hайхан, шэн баатаршалгын зам гаталжа гараа. Совет засагайнгаа тогтомсоор сагаан бандидуудтай тэдэнэр саглашагүй дорюунаар, сухаришагүй зүрхэтэйгөөр тулалдаа, ЧК-да алба хээ... Бэрхэшээлтэ холын аяншалгануудта түрүүлэн гараа. Алас-Дурна гү, али хойто зүгэй дүлии балай дайдые амидыруулаа... Юрэдөө эгээл хүшэр хүндэ үүргэ даажа ябаа.

Манайшье Буряад орондо бодоhон мантан томо завод, фабриканuудые хэд улаан гараараа бодхоолсоо hэн бэ? Залуушуул! Германиин фашистнуудай эхилhэн дайн байлдаанда хэднай гол сэрэгшэд боложо жагсаа, шэн баатарлигаар туласалдаа hэн бэ? Залуушуулнай!

Юрэдөө, Эхэ ороноймнай алтан хуудаhата түүхын алишье шата бүхэндэ залуушуулнай зоримгойгоор жагсан, гайхамшаг баатаршалга гаргаа...

Энэ атаархама hайхан залуу наhанай эстафетые мүнөөнэй залуушуул сүм халажа абанхай. Эдэнэр амгалан тайбан ажабайдалай өршондо урда үеын залуушуулhаа заашье дутуугүйгөөр дабшана, тэмсэнэ, илана; сагайнгаа үндэр эрилтэдэ харюусана. Теэд абажа, хаража үзэел даа.

I.

ТҮНХЭНДӨӨ түрүүшын комсомолшуудай нэгэн, «Залуу наhан» гэжэ коммуна нютагтаа анха түрүүн байгуулалсаhан, мүнөө Саяанай совхозой суута луговод Сырен Доржиевич Гомбоев өөрынгөө залуугай, комсомол наhанай үльгэр жэшээ дээрэ үдэжэ ябаhан үетэниие, ямар оролдосотойгоор хүмүүжүүлнэб! Залуушуул иимэ хүнүүдэй уг залгамжалжа ябаhанаа ойлгоходоо, урда үеын залуу наhанай эстафетэ абаhандаа хэмгүй ехээр омогорхоно, зоригжоно.

Тэндэхи залуушуул ВЛКСМ-эй 50 жэлэй нэрэмжэтэ комсомолой эмхи болохо уялга абаад, шармайн ажаллана. Энэ хабарай тарилгын үедэ Валерий Ускеев, Намсарай Таханов болон бусад тракторист-комсомолшууд үдэр hүниие илгангүй хүдэлөө. Тэндэхи бригадир нэгэ иимэ юумэ мэдээсэнэ: «Наhатай хүн хэды хүндэтэйшье hаа, наhатайл хүн хаям даа: хүдэлмэриин хүсэ дүүрэнээр абажа шадахаяа болишохо. Юрэдөөл хамаг найдал, түшэгнай—залуушуул... Энэ хабартаа ехэ омогорхохооршье байгаа. Нэгэтэ hүниин халаанай хоёр хүбүүд үбшэлөөд, үдэр хүдэлhэн хүбүүднай ажаллаха болоо бэлэй. Ехэ зүрхэсэбэб. Хэды тиигэбэшье, hанаhан байhанаа хэлэхэ баатай болобоб.

— Валерий, хүдэлхэ гүш hүниндөө?—гэжэ гуйбаб. — Өөрөө мэдэнэш: нүхэршни үбшэлэнхэй.

— Мэдэнэб... Хүдэлхэб.

— Аа, Намсарай?

— Хүдэлхэб.

Тиигээд лэ эдэ хүбүүдни бүхэли hүниндөө хүдэлжэ, ойр зуурахана зали абаад, үглөөдэрынь ото хүдэлжэ гараба. Иигэхэдэнь лэ, зүрхэмни омог баяраар билтараа hэн.

Баhа hаалишан Нина Шальшаева. Энэ комсомол басаган баhал «үбгэн» комсомол Сырен Доржиевичтай ходо уулзадаг, хөөрэлдэдэг... Мүнөө тэрэ бүхы совхоз соогоо гурбадахи hуури эзэлнэ.

— Эбтэйгээр лэ оролдожо хүдэлэгты. Уялга абаhанаа, ямар ехэ харюусалга даажа абаhанаа мэдэгты, ойлгогты... Тиигээ hаа, амжахал байхат,—гэжэ Сырен Доржиевич захинхай.

Энэ захяа яhала урагшатай дүүрэжэ байнхай. Гансашье Нина бэшэ, мүн бусадшье комсомол hаалишад бүхы совхоз соогоо түрүүлжэ эхилэнхэй.

Совхозой залуушуулай дунда бэе бэедээ туhалха ябадал жама ёhон болонхой. Нэгэтэ хонишон Сэсэг Ангаевагай бэрхэтэй байдалда ороходо, хэйно хойноhоо гараhан хурьгадта «даруулжа» эхилхэдэнь, олохон комсомол нүхэдынь ерэжэ туhалhан, hүниин халаа эмхидхэhэн байна. Баhа уран hайханай бүлгэмдэ Сэсэг басаган эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг, бэрхээр хатардаг, волейболоор совхозойнгоо нэгэдэмэл командын гэшүүн.

Совхозой Охор-Шэбэртэхи отделениин бүхы комсомолшууд, жэшээнь, дунда hургуули дүүргэжэ байнхай. Дүрбэниинь нёдондо 8 класс, гурбаниинь 9-дэхи класс дүүргээ. 9 хүн механигуудай hургуулида hуралсана.

Иимэл даа Саяанай залуушуул... Теэд үнэн дээрээ энэнь оройдоошье гайхалгүй. Мүнөөнэй hайн hайхан үе сагта ажаhуужа байhан залуушуул булта аран лэ иимэ ажалша бэрхэнүүд байха ёhотойшье хаям даа.

II.

УЛААН-ҮДЫН оёдолой фабрика. Эндэ олонхи хүдэлмэришэдынь, урашуулынь—залуушуул, бэрхэшүүл.

— Ажаллаад, амарха гээшэ жаргал. Зүгөөр hайнаар лэ ажаллаа hаа... Воскресениин үдэр хүдөө гаража амарнабди. Энэ—жама ёhон болонхой,—гэжэ фабрикын комсомолой комитедэй секретарь Лида Просветова омогорхон хөөрэнэ... Теэд воскресениин үглөө бүхэндэ цехэй начальнигай конторко соо рюкзак, сүүмхэ, спортивна хэрэгсэл, костюм, хубсаhануудай яар-ябта обоолоотой байхые, мүн хэзээ хаана ямар аяншалга хэhэн, ямараар амарhан тухайдаа бэшэhэн журналай табяатай байхые харадагбди.

Урда воскресенидэ тэдэнэр Каменна карьер ошожо амараа. Бадминтон, волейбол, ябаган урилдааhаа гадна, үшөө футбол наадаад ерээ. Нэгэшье хүн архидаагүй.

Эгээ мүнөөдэр — залуу оёдолшод Ошурково тосхон шадар амаралтаhайндэрөө үнгэргэжэ байна.

Зунай үедэ тэдэнэй амарха, сэнгэхэ түсэбынь угаа hонин: Байгал, Сурхайта нуур ошохо, аяншалха, хизаар ороноо шэнжэлхэ хүдэлмэри хэхэ, комсомолой түүхээр материалнуудые суглуулха...

Иигэжэ сог зали ехэтэй совет залуушуул ажаллахаhаа гадна, амархадаашье бэрхэнүүд!

III

МҮНӨӨ ҮЕДЭ залуу хүн бүхэн наhанайнгаа мэргэжэл шэлэн шудална, ухаан бодолоо революционно үзэл сурталаар хуягжуулна, коммунис ёhоной хамаг hайн hайхан дадал шадабари, ёhо заншал бэедээ оложо абахын хойноhоо оролдоно... Эдэ бүгэдэ жама ёhон болонхой. Колхоз, совхоздо мал харууhалжа ябаашье hаа, институтда hуралсажа байгаашье hаа, хэн хамаагүй—үндэр дээдэ эрмэлзэлдэ абтанхай.

— Би мүнөө сагай хүнби. Сагайнгаа эгээл дээдын эрдэм—Маркс, Ленинэй hургаал шудалжа байнхайб. Омогтойб, урматайб,—гэжэ технологическа институдай студент Н. Зоригтуев тон зүб хөөрэнэ.

Совет залуу хүн бүхэн энэ hайхан—социалис оршон байдалда ами наhаяа хожом hүүлдэ шаналхагүй байхаар, эрхэ сүлөөгөө ехэ зүбөөр, гүн гүнзэгы жаргалтайгаар эдлэхын хойноhоо гаргуу ехээр эрмэлзэнэ. Энэ хүсэлыень хангаха арга боломжо манай орон дотор бии.

Залуу хүн бүхэниие ажабайдалай hайхан жама ёhон уряалан дуудана! Хүсэ гарган хүдэлхэ гээ hаань, хүдэлмэри, ажал дүүрэн. Улам саашадаа hураха гээ hаань, институт, техникум, училищинуудай үүдэнүүд үргэнөөр сэлеэтэй... Үшөө юун хэрэгтэйб даа. Юрэдөө хэншье болохо гээ hаа, өөрын дуран. Ажалаараа алдарша, сурталаараа суурха, залуу наhан! Залуу наhан манай орон дотор хэзээдэшье газардадаггүй... Хэрэгтэй юумэн бүрин бии.

Ажал ямары шэлэхэбши,
Аша туhатай
Юу хэхэбши —
Энэ сүм өөрыншни гарта,
Залуу наhан!

* * *

ЗАЛУУ НАhАН, Эхэ оронойнгоо аша туhада бүри ехэ юумэ хэжэ амжахаш: замбуулинай гү, атомай гү, ууреаг тархиин гү — алишье бүхы нюусые бүри гүнзэгыгөөр элирүүлэлсэхэш, мүлhэн сэбдэг Арктикые гартаа абалсахаш, ой тайгынгаа, хада ууланuудайнгаа баялигуудые нээлеэхэш, шэнэ сортын ургаса таряа ургуулалсахаш, шэнэ үүлтэрэй мал адууhа үдхэлсэхэш...—коммунизмын үедэ ажаhуухаш!

Залуу наhан—Эхэ ороной этигэл, найдал, сагаймнай омогорхол, шэнэ халаан!

Наран эртэ ялалзаад,
Наhан залуу хотолзоод, —
Гоёл даа, гоё!

Р. ЦЫБИКОВ.

...ИЛЫН СААНАhАА
ТЕЛЕФОН • ТЕЛЕГРАФ • РАДИО

...Й ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ СЕССИИН ХҮДЭЛМЭРИ ...УХАЙ ХИЛЫН СААНА ИИГЭЖЭ БЭШЭНЭ

...СССР-эй Вер... ...хи сессиин хү... ...ГДР-эй олонии... ...р ажаглан ха... ...орондо элүүрые ... хүгжөөхэ ту... ...тэрэшэлэн гэр... ...шэнэ хуулиие ...бшэн хэлсэhые ...руулhан байна. ...е сахин хамгаал... ...жаруулха талаар ...жээнүүдые сес... ...эд «Нойес Дойч... ...айтунг» ба бу... ...он тэмдэглэнэ. ...уласхоорондын ...политика тухай» СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыкын сесси дээрэ хэhэн элидхэлдэ эндэ тусгаар анхарал хандуулагдана. Энэ элидхэлэй дэлгэрэнгы удхые немец хэлэн дээрэ АДН агентство тараагаа. А. А. Громыкын элидхэлдэ радио ба телевидени гол анхаралаа хандуулна.

БЕЛГРАД. (ТАСС). Советскэ Союзай уласхоорондын байдал ба гадаадын политика тухай А. А. Громыкын элидхэлэй удхые Югославиин газетэнүүдэй, радио ба телевидениин редакцинуулта ТАНЮГ агентство дамжуулаа. Ядерна зэбсэг хэрэглэлгые хорихо уласхоорондын конвенци тухай асуудал хаража үзэхын тулада хэлсээ хэхые ядерна зэбсэгтэй болоhон баруун гүрэнүүдые Советскэ правительствын уряалhые ТАНЮГ тэмдэглэнэ.

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). США-гай «Нью-Йорк таймс» гэжэ эгээн лэ нүлөө ехэтэй газетэнүүдэй нэгэн А. А. Громыкын элидхэлэй зарим хубинуудые, энэ темээр өөhэдынгөө корреспонденцинүүдые толилоо.

Ядерна зэбсэг ошохо газартань хүргэхэ—добтолгын ба хамгаалалгын, тэрэ тоодо ракетэдэ эсэргүү стратегическэ түхеэрэлгэнүүдые али али талынь хизаарлаха, саашадань хороохо тухай асуудалаар hанамжаяа мэдүүлсэхээр Советскэ Союзай бэлэн байhаниинь «hайшаалтай» гэжэ газетэ тэмдэглэнэ.

ВЬЕТНАМАЙ АРАДАЙ АРМИИН КОМАНДОВАНИИН КОММЮНИКЕ

ХАНОЙ. ТАСС). ДРВ-гэй газар дээрэ гурба мянгадахи американ самолёдой буудуулан унагаагдаhан тушаа Вьетнамай Арадай армиин Верховно командовани коммюнике толилоо.

Американ империалистнууд Хойто Вьетнамые hандаргаха зорилготойгоор гурба үлүүтэй жэлэй турша соо бодолгүйгөөр дай хэжэ байхадаа, уласхоорондын бүхы хэлсээнүүдые оройдоошье хэрэгсээнгүйгөөр бэеэ даанхай, бүрин эрхэтэ, социалис гүрэндэ үhэрилтэ хэнэ гээд ВИА агентствын дамжуулhан тус коммюнике соо хэлэгдэнэ.

Энэ оной мартhаа эхилэн Хойто Вьетнамые США-гай империалистнуудай «бомбодолгые хизаарлалга» ДРВ-дэ эсэргүүгээр гурбан жэлэй турша соо байлдаанай хэгдэhэнэй hүүлээр США-гай урагшагүйдэлгые мэдэрhэн ябадал болохоhоо гадна, Хойто Вьетнамай газарай горитойхон хубида шангаар добтолго хэхые американ империалистнуудай hанаашалhан ябадал болоно.

Гурба үлүүтэй жэлэй турша соо Хойто Вьетнамай арадай эрид шанга тэмсэл хэhэнэй ашаар ехэ илалтанууд түйлагдаа: гурба мянган американ самолёт буудуулан унагаагдаа, хэдэн мянган пилот усадхагдаа, плендэ абтаа. 124 ушарта сэрэгэй корабльнууд ба американецуудай болон туhамаршадайнь десантна катернууд уhанда шэнгээгдэhэн гү, али галдагдаhан байна. hандаралга хэхэ зорилгоор американ империалистнуудай агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй, далайн-сэрэгэй флодой хэжэ байhан дайнай түсэбүүд таhалдуулагдаа. Вьетнам арадай түйлаhан эдэ илалтанууд хадаа Хойто Вьетнамда шууд сэхээр хүгжэн бэхижэжэ байhан гайхамшагта социалис байгуулалтын илалтанууд, уласхоорондын hанал нэгэдэлгын, бүхы габан түбидэхи аха дүүнэр ба ханинарай үзүүлдэг үнэн зүрхэнэй дэмжэлгын илалта мүн.

Сэрэгэй талаар ехээр урагшагүйдэхэтэеэ хамта, американ эзэрхэг түримхэйшүүл политическэ талаар ехээр урагшагүйдэнэ. ДРВ-дэ США-гай үбайгүй муухайгаар, зэрлигээр добтолгые бүхы дэлхэй дээрэхи арадууд угаа ехээр зэбүүрхэн буруушаана гээд коммюнике соо заагданхай. Тиихэтэй хамта американ эзэрхэг түримхэй ябуулгада эсэргүүсэн, Эхэ ороноо абархын түлөө вьетнам арадай хэжэ байhан тэмсэлые hаhал сэдьхэлэй, материальна талаар социалис оронууд улам бүри ехээр дэмжэдэг болоржол байhаар.

Байлдаанууд болон ажалдаа амжалтануудые түйлаhантайнь дашарамдуулан, Хойто Вьетнамай зэбсэгтэ хүсэнүүдэй эрид шууд илажа байhантайнь дашарамдуулан, Урда Вьетнамай сүлөөрэлгын зэбсэгтэ хүсэнүүд ба арад коммюнике соо амаршалагдана.

...А БАЯРАЙ СУГЛААН БОЛОБО

...Чехословакиин ...партиин бай... ...лэй, ЧСДП-гэй ...мунис партиин ...ойтой дашарам... ...27-до эндэ ...КПЧ-гэй ЦК... ...рь А. Дубчек ...Л. Свобода, ...зидиумэй гэ... ...дууд, прави... ...тын түлөө-лэгшэд дурсагдаhан суглаанда хабаадаа. КПЧ-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь А. Дубчек суглаагшадай үмэнэ үгэ хэлээ. Чехословакиин Коммунис партии Чехословак гүрэн доторхи нэгэдэмэл, гансахан лэ марксис парти болоно гээд тэрэ хэлээ. Энэ баримта хадаа эмхидхэлэй, программын соёл сурталай талаар хүдэлмэришэн ангиин, бүхы ажалшадай парти, марксистска программатай парти байхыень КПЧ-е уялгална. Нэгэдэмэл марксистска парти болгошо КПЧ хадаа урдын социалис хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй ёhо заншалые гансахан лэ бодото уг залгамжалагшань, үргэлжэлүүлэгшэнь мүнөө болоно гээд тэрэ мэдүүлээ.

Хоёр партиин 1948 ондо нэгэдэлгые тэрэ үедэ Чехословакида боложо байhан революционно хүгжэлтын бусалтагүй үрэ дүнгынь болоно гэжэ бидэнэр мүнөөшье тоолонобди гээд А. Дубчек хэлээ. Чехословакиин общественые нэгэл марксистска партиин толгойлжо байhан мүнөө үеынхидэ адли хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй нэгэдэл хангахада иимэ таарамжатай эрхэ нүхэсэл тэрэнэй түүхэдэ урда тээнь хэзээдэшье байгаагүй юм. Энэ марксистска парти яахадаа хүсэтэйб гэхэдэ, хүдэлмэришэн ангиин нэгэдэлдэ, бүхы ажалшадай этигэл найдабарида түшэглэжэ шадаха, научна коммунизмын агуу ехэ революционно ёhо заншалнуудые саашадань хүгжөөхэ, Советскэ Союзтай, бусад социалис оронудтай, бүхы дэлхэй дээрэхи социализмын ба эб найрамдалай хүсэнүүдтэй бата бэхи холбоо барисаа хангажа шадаха байна бшуу.

Манай хорин жэлэй хүгжэлтын үрэ дүнгүүдые үндэhэ баримтагүйгөөр багадхалгые манай олоництын горитой хуби зүбтэйдэ тоолоногүй гээд КПЧ-гэй Нэгэдэхи секретарь онсолон тэмдэглээ. Бүхы партида халдан оролгые, тэрээндэ оппозици байгуулха эрмэлзэлгые мүнөө үедэ социалис демократиие ба хүн түрэлтэнэй общественые саашадань хүгжөөлгэдэ горитойхон hаад болоно гэжэ бидэнэр тоолонобди.

ИЮНИИН 30— СОВЕТ ЗАЛУУШУУЛАЙ ҮДЭР

Даши ДАМБАЕВ

ШЭНЭ ШҮЛЭГҮҮД

ДУРАСХААЛ

Эмнигэй хурдан гүйдэл мэтээр,
Эдир наһан үнгэрбэ.
Ирагуу һайхан хүгжэм мэтээр,
Инаг дуран үнгэрбэ.
Аглаг талын аадар мэтээр,
Айдар наһан үнгэрбэ.
Хабарай сэнхир ургы мэтээр,
Халуун дуран үнгэрбэ.

СОГТО-ХАНГИЛ

Хүхын дуугаар солгёон нютаг
Хулгүү номин Согто-Хангил.
Эхин дураар дурлаа бэлэйб
Эндэ шамда, эрхэ тангил.
Зүрхэн соомни жэрьен үлөө
Зүүдэн һайхан Согто-Хангил.
Анхан эндэ золгооб шамтай,
Арюун гоохон эрхэ тангил.
Сэсэг набшаар үлзы һайхан
Сэнгүү намжаа Согто-Хангил.
Баруун гарым анхан эндэ
Бахим бариаш, эрхэ тангил,
Энхэ мүнхын аршаан түгэс
Элдин сэнхир Согто-Хангил.
Хэтын үнэн захяа эндэ
Хэлээ бэлэйш, эрхэ тангил.
Юһэн жаргал юрөөн манда
Юрьеэ бэлэйл Согто-Хангил.
Һайхан тэрэ үе хэзээш
Һанан ябыш, эрхэ тангил.

ТАЛЫН ДУУН

Талын сээжэһээ бүргэд дээшээ
дэгдэжэ
Тархиин эрьемэ үндэртэ дүүлин
сэнгэбэ.
Үшөөл өөдөө, үшөөл өөдөө
тэгүүлжэ,
Үгы болон, огторгойн сэнхиртэ
шэнгэбэ.
Энэ шубуун байгаали—эхын
зарлигаар
Эршэтэ хоёр далитай хадаа
ниидэлэйл —
Харин би эндэ дэлхэйн эзэн
байһан аад,
Хара хүлһөө аршаһаар, тооһон
соо гээгдэлэйб!

ГУНИГ

Сэмүүн гунигаар гулгажа,
Сэдьхэлни шамдаа тэгүүлнэ.
Сэгээн мүнгэн манан соо
Сэбэрхэн дүрсэш гэгээрнэ.
Һайхан шарайшни нюдэндэм
Һаруултан урдам һэргэнэ.
Мүнхэ наһаар хүрэшэгүй
Мүшэндэл адляар мэшэенэ.

Г. ЧИМИТОВ

МУНСА

(Басни)

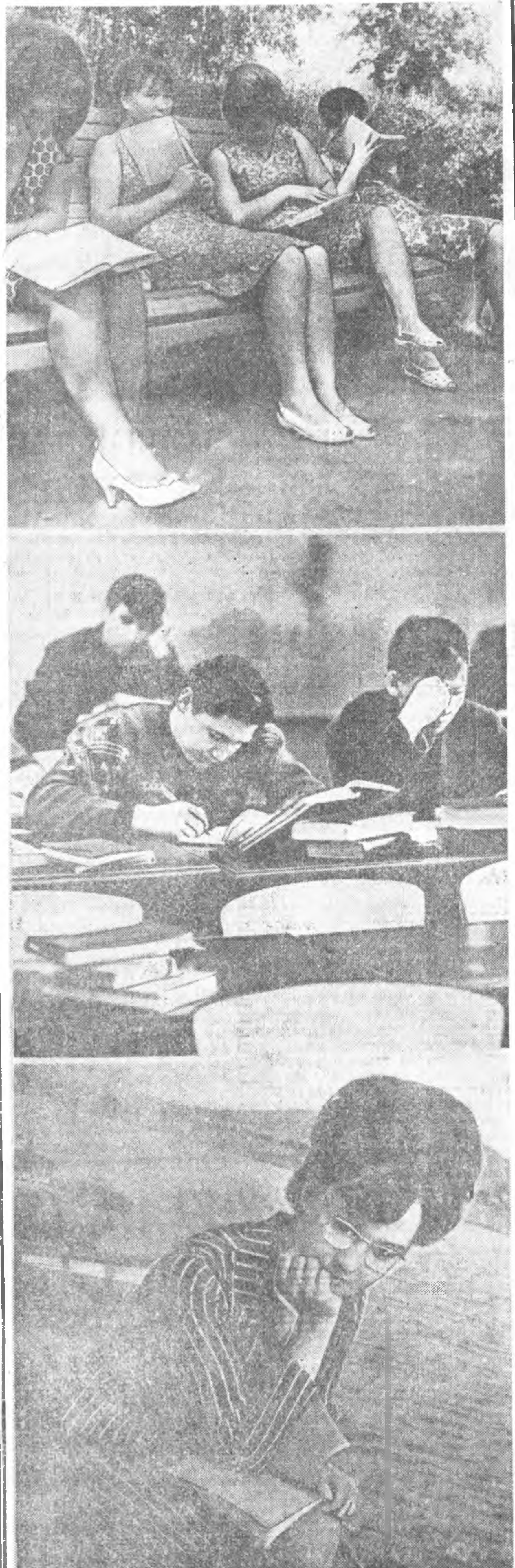
Убайгүй мунинха,
Ушаргүй шүүмжэлэгшэ —
Гаһар томо, пэндэгэр
Ганса модон Мунса
Оин ута самсаалаар
Оодоржол ябадаг һэн ха.
Шүүмжэлэл гээшые тэрэ
Шүдөө зуужа ерээд,
Сохижол орохо зүйл гэжэ
Сохом ойлгодог Мунса лэ.
Ажал хэдэг борбоосгойнууд
Али олон байдаг даа.
Задарюун мүнөөхи Мунсамнай
Замдань тэдэнэй байхада,
Захаһаань ороод, илгадгүй
Зада үлхи мунсадахал даа.
Нэгэндээ тиигэжэ нэтэрһэн,
Нэхыгээ иигэжэ хэдэрһэн
Хамаагүйгөөр аашалдаг
Хатуу тэрэ Мунсаһаа
Туһатай юу хүлеэлтэйб?
Тулгажа хэндэ хэлэлтэйб?
Үсхэн тэрэ ой соо
Үнөөхи Мунсаһаа хүсэтэй
Ондоо хэншье үгы бшуу.
Одоо тиимэ дээрэһээ
Ажалша олон борбоосгойнууд
Амяа хараад тэрээгүүр
Аалин болоод байдаг лэ,
Айхын ехээр айдаг лэ.

Харин мүнөө
Хатуу шэрүүн Мунсануудай
Харанхы булангай саанаһаа
Харайжа гарахагүйн түлөө
Эртээнһээ һэргылэнгээ
Энэ басни бэшэгдэһэн гээ.

Арадай аман зохёолой абдарһаа

ХҮН ЮУГЭЭРЭЭ ХҮНДЭТЭЙБ

Бэрхэ хэлэдэгээрээ бэшэ —
бэрхэ хүдэлдэгөөрөө
Һайхан шарайгаараа бэшэ —
һайн хэрэгүүдээрээ.
Худал хуурмагаараа бэшэ —
хубилашагүй үнэн сэхээрээ.
Хоротой, билдагуушаараа бэшэ
— коммунис сагаан сэдьхэлээрээ.
Хара амяа хараһаараа бэшэ —
хамагай түлөө оролдоһоороо.
Ори гансаараа бэшэ —
олон нүхэдтэй байһаараа.

Мэлмэрэн долгилһон Сэлэнгын эрьедэшье, сэсэрлигүүд соогууршье, һаруул уужам таһалгатай уншалгын таһагууд соошье, трамвай соошье номуудаа бариһан студентнэрые хаража болоно.

Сесси... Зунай шалгалтын түлэг хаһа эхилбэ. Эрхим һайнаар экзаменуудаа үгэхын түлөө студент бүхэн оролдоно. Тэдэнэр шалгалтаяа үгэжэ дүүргээд, аяншалгада гараха, түрэл колхоз, совхозуудтаа ошохо. Шалгалтын үеые харуулһан хэдэн фото-зураг буулгажа абаабди.

Б. ГАУЧЕНОВЭЙ фото.

Барадий МУНГОНОВ.

БАЙГАЛ ДАЛАЙ ДОЛГИЛНО

(Түгэсхэл. Эхиннинь июниин 29-нэй номерто).

— Оһоо, шангаханаар лэ «хүлтэг» һэбижэ оробо! Һалхи шуурган буухань лэ гээшэ аа гү!—гэжэ онгосын руль бариһан табяад наһанай хүдэр бахим бэетэй хүн— Кузьма Егорыч Горбачук далайн нюрууе һанаагаа зобонгёор шэртэн хэлээд, мотооройнгоо газ нэмээгээдхибэ.—Һалхи шуурганһаа урид Давшагаа хүрэдэг һаамнан һайн лэ байгаа...

— Үшөө холо юм гү?—гэжэ Георгий Николаевич хүхэ-буурал индхэеэ буулган асууба. Тэрэнэй томо хара, дулаахан кепкэ дороһоо буурал сагаан үһэн бултайжа харагдана. Мяхалиг томо хамар дорохи «буденнов» һахалынь хоёр тээшээ ербылдэн һанжанхай. Энэмнай набтаршаг бэетэй, үлэ мэдэг бүхыд гэһэн нюргатай, мүн лэ табяад наһанай хүн. Зунай үе байгаашье һаань, багшамнай хүбэнтэй дулаан хүүртиг үмдэнхэй. Энэньшье гайхалтай бэшэ ааб даа. Байгал дээрэ зундаашье, илангаяа һүниндөө, хүйтэхэн байдаг ха юм.

— Хорёод модо бии ёһотой,—гэжэ рулевой харюусаба.

— Э-э, барагтай юм байна дөө! —гэжэ Сэдэн баяртайгаар үгэлбэ. Шуурга һалхинай бууххаһаа урид Давшаһаа байха Доодо-Ангарскшье хүрэжэ ошоно бэзэбди гэжэ тэрэ һанаа амарханаар бодожо ябаһан байгаа. Юундэб гэхэдэ, һалхи шуурганай ойртожо байһые тэрэмнай оройдоо ойлгоогүй ха юм даа.

— Хэлэхэдэ бэлэн даа! —гэжэ Кузьма Егорыч тархяа һэжэрбэ. —Ши, хүбүүн, мэдэнэгүйш. Далай дээрэхи һалхи шуурган гээшэмнай гэб гэнтэл буужа ерэдэг юм шуу даа. Тамхилжа үрдеэгүй байтаршни обогор ехэ долгин һүрөөтэйгөөр мушхараад, гэнтэл орой дээрэһээшни хүмэрихөө байхадал гэхэ. Тиимэ долгин энэ мэтын онгосонуудые үхэһэн бэлээр урбуулжа хаяхал...

— Та, Кузьма Егорыч, айхаяа болиһон турлаагуудые айлгахамни гэжэ бү зобыт даа,—гээд, Сэдэн зоригтойгоо харуулха һанаатай, урдаһаань хашалгүйгөөр энеэбхилэн дуугарба. Горбачук тэрээндэнь балай дураа гутабашьегүй, «э-э, энэ ангаахайһаа юу абахабши даа» гэһэндэл, арһагар томо шүдэнүүдээ харуулан, һөөл жэгтэйгээр миһэд гээд, урмаа таһаранһаар гараараа зангажархиба. Тиигэбэшье ойро зуурахана дуугай һууд гээд, иигэжэ хэлэбэ:

— Э-э даа, залуу нүхэр, юу дуугарһанаа өөрөөшье ойлгоногүйш! Шамһаа байха шандага малгайтай бэрхэшүүлые Байгал далаймнай хуха нуга мушхажа хаядаг юм шуу даа. Тэрэнэй хэрзэгы зүрюу зантайе мэдэнгүй, дэмы дэмы бэерхэжэ ерэһэн тэнэг зариман яһалал далайн хүнэһэн болоожо һалаһан байха.

Эртээнһээ эрьедэ тогтоожо. һалхи шуурга үнгэргэхэмнай бэшэ гү?—гэжэ Георгий Николаевич һанаагаа зобонобо.

— Тиигээл һаамнай дээрэ гээшэл аа гү... Нэгэ налгай эрье хаража тогтохо болоолди даа. Тэрүү тэрэ түглын харлагша үндэр хушуунай саана һалхинһаа ой модоор халхалагдаһан нам газар бии. Тэндэ хүрэжэл үзэхэ болообди,—гэжэ рулевой гүбэрөөд, онгосоёо улам хурдаар саашань табилуулба.

—Һалхи шуурган бүхэли һүниндөө галзуурхадаа болохо. Халтад гэбэл тэрэмнай айхабтар ехэ аадар бороотойгоор, заримдаа саһа мүндэртэйгөөр, оромгүй хүсэтэйгөөр ордоһолжо ерэдэг юм. Тиихэ болоо һаань яаха гээшэбибди?

— Хамаагүй, бидэтнай майхангуудтай ха юмбибди. Тэдээнээ намдуу нэмэри газарта татаад хоношоно бэзэбди. Юрэдөөл нимэ һалхи шуурган соогуур үйлэ хубяа үлүүдэ туршаһанай хэрэггүй.

— Бишье тиигэжэ бодоноб. Энэ олон... амитадые һуулгажа ябаад, дэмы дэмтэгүй аюулда орожо болохогүй. Һалхи, долгинтой тэмсээб гэжэ ялалайбди. Энээнһээ ехээр долгилоо һаань, эрьедэшье ойртожо шадахагүй жэшээтэй байнабди. Тиигэнхаар эртээнһээ эрьедэ гараашамнай һурагүй найдамтай. Гэбэшье тэрээхэн хушуунай саана гаража үзэе даа, тиимэшье олон модо үлөөгүй ха юм.

— Зүб даа, тиигэлши! Түргэн гэгшээр табилуулая. Эгсэ эрид хабсагайда дүтэлөө һаа, онгосоёо хяа бута сохоулхалди,—гэжэ Георгий Николаевич хашалгүйгөөр энеэбхилэн, тон амгаланаар дуугарба. Мүнөө үедэ үхибүүдни бишыхан ангаахайнуудтал айжа бүрбылдэшоод һууна ёһотой, тиимэһээ тэдэнээ угайдхадаа юрэл тэниглэн үгөөрөө зоригжуулха гэжэ тэрэ бодоһон байгаа. Тиигээд хэмгүй һэргэлэн хүхюун хоолойгоор асууба:—Зай, минии эдир колумбнууд, хэр гэлдэжэ ябанабибди? Зосоомнай уйтаршоо бэшэ аабза, а?

— Ягаашгүй даа... Һайн ябанабди!.. Барагтай юм ааб даа!.. —гэлдэжэ, тэдэнэрынь ээлжээ эхигүйгөөр дарья табилдан харюусаба. Һүрөөтэй аймшагтайгаар ордоһолжо эхилһэн үһан далайе, онгосо дээгүүрнь үндэртэн ерэһэн томо томо долгинуудые зэртылдэһэн айнги нюдөөр гэтэшоод, дорохи һууринуудһаа бажуулдашоод һууһан үхибүүд айһан яһанаа мэдүүлхэгүй гэжэ аһан шадалаараа оролдоно хэбэртэй. Илангаяа Баярмаа хүбүүдтэ айһанаа мэдүүлхэгүй гэжэ хүйтэн шанга һалхинай урдаһаа убайгүйгөөр энеэбхилэн һууна. Зүгөөр үбдэтэрөө зууһан уралыень харахада тэрэнэй досоо тиимэшье һайн ябанагүй гэжэ абаһаар ойлгохоор байгаа һэн. Харин Толик үнэхөөрөө айгаагүй гээшэл аа гү, үндэр ехэ долгинуудые баяртай хүхюун нюдөөр гэтэшоод, байгаалиин бар хүсөөр баггүй бахархан урмашан һууна янзатай. Үшөө гүлмэр багахан тулада айха гээшые арайл мэдэнэгүй гээшэ ааб даа.

Тииһээр ябатарынь һалхин бүри ехээр шангадажа, хара-ногоон долгинууд улам үндэр болон табсантажа, онгосо худар хөөһэтэй хүйтэн уһа шэдэсэгээн, айхабтар һүрөөтэйгөөр загнажа оробо. Багахан онгосо жаахан зомгоол шэнгеэр долгиндо шэдүүлжэ, хүмэрихэ урбалдахын тээ наахануур үлгыдүүлэн хэлбэлзэнэ. Һалхинай шанга сохидол дабахые оролдон, томо сагаан хайлганануд сошордолготойгоор гангаалдан, долгёороо дошхорһон Байгал дээгүүр мэдүү тэбдүүгээр ниидэсгээнэ. Манай аяншадта хүлеэгдээгүй, аюултайхан саг одоошье хүрэжэ ерэбэл хэбэртэй.

Кузьма Егорыч шүдөө шангаар зуужа, онгосынгоо руль бүхэ гэгээр бажуугаад, тэрэ саана түглын харлаһан үндэр хушуун байсые нэгэ доро тэшэ яданһаар аад, найдалтайгаар шэртэн, Филимоновой нэргылгые тоонгүй, яархан алмайрал гаргажа, энэ бузар һалхи шуурганай урдуур Баргажан-Адагһаа гараһанаа аман соогоо өөрыгөө һэмээхэн хараана, зэмэлнэ. Тэрээхэн хара хушуун хүрэтэр тиимэшье холо бэшэл даа. Түргэхэн тэндэ хүрэдэг һаа! Хушуунай саана гарахатай зэргэ набтархан эрьетэй тохой байха, ой модоор урбуулгатаһан бүтүү ногоон хүнды соогуур шарьяа түргэн горхон урдажа ерээд, тэрэ тохойдо шудхажа байха. Эгээл тэрээхэн горхоной адагта эрьедэ буугаад, боро хараа таһархаһаа урид майхангуудаа татаад, түлеэ залһа суглуулаад, һанаа амархан хоноходонь болохол.

Байгалай баруугаар ханатан мушхарһан барагар хара аадарай үүлэнүүдэй саагуур наран шургажа, далайн нюрую гансата бүрыжэбэ. Һүрөөтэйгөөр харлан бараиһан далай дээрэ бүришье һүрөөтэй аймшагтайгаар долгинууд эбхэрэн мушхарба. Хаанашьеб хоргодожо байһан хара һалхин, гэнжэһээ гэнтэ алдуурһан зэрлиг арьяатандал, галзуу муухайгаар гиинан бархиран, шашхан шарлан хүрэжэ ерээд, сагаан хөөһөөр бураһан далай дээрэ бар хүсэтэйгөөр буушаба. Далайн долгинууд бүришье үндэрөөр орбойлдожо, мүнөө зомгоолдол жаахан болошоһон шэнги онгосые айхабтар хүсэтэйгөөр нэшэн, үлгыдэн, хүйтэн хара уһаяа тэрээн худар улам ехэхэнээр шэдэлжэ оробол даа. Рулевойнгоо заабаряар багша болон үхибүүд томо консервын баанханууд болон хотилоогуудаараа онгосынгоо уһа удхан хаяжа, абаралгын хүдэлмэри захалба. Тииһээр ябатарынь уһа ехэтэй аадар орожо, шанга һалхинда туулгаһан томо томо дуһалнууд хажуу тээһээнь шахуу шабжагаһан сохилбо. Онгосо дээрэхи хүнүүд гансата набтаһа налаг болоторoo норошохо байһан аад, бэрээнтэ субанудтайл хадаа үшөө барагтай ябанад.

Манай аяншад һалхин долгин хоёртой тэмсэ тэмсэһээр мүнөөхи хара хушуунда хүрэжэ ерэбэд. Энэ хушууе тойрон гарахадань ой модоор бүрхөөгдэһэн үзэсхэлэн һайхан эрье, гүнзэгы ногоон хүнды, тэрэнэй оёороор, баглагар ехэ һөөгүүд болон шэнэһэд доогуур урдан ерэһэн хурын бишыхан горхон харагдаба.

Бүлэг бүлэг шэнэһэ, хасуури, хуһануудаар, мүн томо томо уляангир болон нарһануудаар хязаатаһан багахан тохой худар онгосонь үндэр долгин дээрэһээ дэбхэрэн орожо, долгёор намдуу эрьедэ ерэжэ тогтобо. Аяншад онгосоһоо түргэхэн буугаад, юумэеэ бушуухан буулгаад, хоёр хүнэй, дүрбэн хүнэй унтадаг майхангуудаа татаба; гэшүүһэ түлеэ суглуулжа, хатанхай шаралзаа болон үйһэндэ шаршаганаса гал аһаажа, арьялаа бүдүүн нарһан доро ехэ гэгшын түүдэг улаабхюулан нособоо. Дээрэхи нарһанайнь үдхэн ногоон шэлбүүһэн улам бүри ехэдэн шабжаганаһан уһа ехэтэй аадарһаа гал түүдэгыень далдална. Түүдэг нособоо талаар рулевой Кузьма Егорыч ехэл шадабаритай бэрхэ хүн байба. Энэньшье гайхалтай бэшэ ааб даа, ой тайгада үнинэй ябажа һураһан, нимэ һалхи бороотойшье үедэ түргэнөөр түүдэг нособожо шадаха болоһон ангууша, загаһаша хүн ха юм. Георгий Николаевич уужам ногоон рюкзак соохоо томохон хотилоог гаргажа, арбаад алхам хажуу тээшээ ошоод, хадын хүйтэн горхонһоо сэбэрхэн уһа дүүрэтэр удхажа асараад, тагаан дээрэ үлгэбэ. Энэмнай наһатай болоһон хүн хадаа халуун сай уугаагүйдөө һанаагаа амардаггүй. Сай гээшэ тэрэнэй хамаг бүхы жаргалынь бэшэ юм аа гү гэжэ заримдаа һанахаар болодог юм. Харин үхибүүд сай уунишьегүй, хилээмэ юумэеэ хуурайгаар гү, али һайл һаа хүйтэн уһаар даруулжа байжа эдихэшье юм һэн бэзэ. Теэд наһажаал болоһон, дүршэл ехэтэй багша хүн хадаа Георгий Николаевич тэдэнээ халуун сайгүйгөөр унтуулжа шадахагүй байна ха юм даа. Тииһээ тиитэрээ тэдэмнай мүнөөдэртөө Улаан-Үдэһөө Баргажан-Адаг хүрэтэр автобусоор ябаад, һүүлээрнь долги ехэтэ Байгал дээгүүр мотоортой онгосоор тамаруулжа, хүйтэн һалхи бороодо, уһан далайн салгидаа сүршөөндэ нэбтэржэ, даарaжа, нилээдгүй эсэнтэһэн байгаа ёһотой. Ехэ гал дээрэ ...

„Хара һ...
гэнэн пов...
абтапан ...

... лай дээрэ долгино...
ларба. Аадар боро...
Харин лэ хаанаб ...
зүгтэ сахилгаанай ...
гэриин дуугархань ...
хинэн дуулдана. О...
ша намаа һаршага...
һалхи һэбшээнэй ...
шэбэнээн доро ...
манай аяншад оло...
шээр унташоо һа...

САГАЙ УЛАР...

(Июль һара соо)

Мүнөө гарахала байгаа июль һара соо юрын лэ зунай сагай уларил болохо юм гэжэ СССР-эй гидрометцентрэй синоптигууд мэдээсэнэ. Тиихэдээ ороной Европо талын түбэй областьнуудта дунда зэргээр һара соохи температура 17-һоо 20 градус хүрэтэр дулаан байхаар хүлеэгдэнэ. Мүн һэрюун үдэрнүүд боложо, тэнгэри бүрхөөд ойро зуура аадар бороо ороха байна.

Июлиин түрүүшын 10 хоногто, гурбадахи ба табадахи табан хоногуудта үдэртөө 24—29 градус, зарим газарта 32 градус хүрэтэр халуун болохо. Түрүүшын ба хоёрдохи арбан хоногуудай дүүрэхэ багаар һүниндөө 6—11 градус хүрэтэр температура буурaжа, һэрюун болохо юм.

Июль соо Россин дундуурхи газар нютагуудта хойто зүгһөө үлеэһэн һалхитай һарын болодгые зарим хүнүүд мэдээгүй байжа магад. Мүнөө жэлдэшье тиимэрхүү байха юм. Тиигээд Украинын баруун урдуурхи областьнуудта, Кавказда, Сибириин түбэй газар нютагуудта, Алас-Дурна зүгтэ июль соо дулаан болохо. Архангельска, Вологодско, Мурманска областьнуудта, Коми АССР-тэ, Яхадай хойто зүгтэ юрынхиһөө һэрюун байха юм.

Молдавида, Крымдэ, Кавказай Хара далай шадархи эрьедэ 27—32 градус хүрэтэр халуун болохо. Мүн тиимэ халуун Волго мүрэнэй адаг багта болохоор хүлеэгдэнэ.

Прибалтикын курортнуудта амаржа байһан зондо тааруу зохид уларил болжо, тэндэ, дундуур абахада, һара соохи температура 16—18 градус дулаан байха юм. Эндэ ехэнхидээ наратай дулаан үдэрнүүд болохо байна.

Баруун Сибирьтэ, Дунда ба Урда Ураалда түрүүшын 10 хоногой дундуур, мүн гурбадахи табан хоног соо 22—27 градус хүрэтэр эгээн ехэ халуун болохо. Тиихэдэ урда болон баруун урдуурхи областьнуудта температура бүри табад... соошье 33 градуста... эндэшье мүлһэн ... һэрюун һэбшээн ... Баһа аадар бороо ...

Дунда Азиин ... хура бороогүй, халуу... гаяа дүрбэдэхи табан... градус хүрэтэр халуу... хэдээ түрүүшын ба ... хоногуудта нэгэ бага... байна.

Казахстанда нюд... линта аадар, үһэ... һалхин болохоор хү... дээ хойто талын ... нилээд һэрюун (һү... ра 7—15 градус) ба... һаа, зарим үдэрнүүд... рэтэр халуун болохо...

Зүүн Сибирьтэ ... орожо, тогтуури... рюун байха юм. Һа... Красноярска хизаар... гэй областьдо 25—... тэр температура дээ...

Алас-Дурна зүгтэ ... үдэрнүүд болохын ... той һэрюун байжа, ... хоног соо (Магадана... руушын болон хоёрдо... дай эсэстэ) һүниндө... 2—9 градус хүрэтэр... зарим газарта хюру... Тиигээд зарим үдэ... градус хүрэтэр халу... ха.

ОНТОХОН

ХОНИШОН ХОРХООДОЙ

Балар эртэ сагта, барлаг ядуу зоной баяд ноёдто баһагдажа, мүлжэгдэжэ байха үедэ һэн ха. Хонгор добо нютагта хонишон Хорхоодой гэдэг үгытэй ядуу, үншэн хэнзэ хүбүүхэн үбгэн аба хүгшэн эжы хоёртоёо ажаһуудаг байһан юм гэхэ. Тэдэнэр үмхи һэеы гэрһээ бэшэ өөрын гэхэ зөөригүй тула Хорхоодой хүбүүннинь хобдог баянай хони мал адуулаад, аяга табагаар аарса сагаа асаржа, үбгэн аба, эжыдээ үл хоол залгуулдаг болобо. Тэрэ хүбүүн тиигэһээр хүн бэеэ бэелжэ, хүсэ шадалаа гүйсэхэдөө дуратай басаганһаараа гэрлэжэ, айл болохо хүсэл түрэбэ. Теэд аягада хэхэ эдеэгүй, арадаа хэдэрхэ хубсаһагүй яаха бэлэй гэжэ гомдон голхорон байхадань, үбгэн абань үндыжэ, аша хүбүүгээ аргадан ахай баянһаа абарал хайра гүйхыень эльгээнэ ха.

Ахай баянайда ороходонь хобдог баян хоймортоо дабшаланхай, тэбшээр дүүрэн тарган мяха уурал бааяса урдаа табюулаад, бааргайн шэнээнүүдээр амандаа хэжэ, хоёр гурба хүлхөөд лэ, ёло хото руугаа ябуулжал һууба. Хорхоодой хүбүүн бурхандань һүгэдэн мүргэжэ, баян эзэндэ, балхагар һамгандань доро дохин һүгэдөөд, дутуу дундаяа дурдажа, дура хүсэлөө мэдүүлэн, хоол хубсаһа гүйхадань баян мэхэтэйхэнээр миһэржэ:

— Би шамда хэрэгтэй юумыеш үгэхэб. Зүгөөр ши намда шуран бэрхэеэ харуулаад байхадаал абахаш гэнэ. Хүбүүн гайхаһандаа мүрөө хабшан, «яажа харуулха хүнбиб» гэхэдэнь, баян:

— Ээлтэй юумэл дээ, мүнөө һүни минии энээхэн хургандаа зүүжэ һуугша алтан бэһэлиг, үшөө тиихэдэ хонин һүрэг сооһоо эгээн томо, эгээн тарган халзан эрье хонин хоёрыемни хэндэшье мэдүүлэнгүй абажа шадаал һаа, абан абахаш. Үшөө дээрэнь амба сар бэлэг үгэхэб,—гэбэ ха.

— Яаһан аягүй юм, хулгай хэһэн болохо бэшэ гүб,—гэжэ хүбүүнэй маргахадань баян:

— Энэмнай хулгай бэшэ, шуран бэрхэеэ туршалгын һорилдоон, боосолдоон гээшэ,—гэжэ хүбүүе этигүүлэн ябуулһан хойноо, «энэ яярые хулгайшан болгожо балшыса бариад, нугын улаан бургааһанай шордожо дууһатар нюргыень һабуулхада хүлһэ эрижэ хүрдыжэ байхаяа болижо, зангаһан тээшэм зантайса харайдаг болохо даа»,— гээд баян һамгандаа һаахаран маһарна ха.

Үдэшэлэн баян хони малаа бүтүү хашаада хаажа, бүхэ бэхеэр суургадуулаад, хоёр зуудаг нохойгоо үүдэндэнь уяжа, хоёр шинираг хүбүүдтэ хуһан шиидам барюулаад, хулгайшанине барижа намда тушааха гэһэн хатуу даабари үгэжэ, харуул һахюул табиба. Өөрөө алтан бэһэлигээ амандаа хээд унтаха гэжэ хэбтэһэн аад, нойрынь хүрэжэ үгэнгүй, нохойн хусахые шагнаархан хүлеэжэ хэбтэһээр үүрэй сайхын урдахана үнэгэнэй харанхын үеэр «зөөлэн бүхэдэ» динилдэжэ, зүндөө тиишээ хүрхиршаба.

Эгээл энээхэн үедэ хонишон Хорхоодойн түйсэтэй архи, табагтай эдеэ бариад ерэхэдэнь хоёр харуулшан хүбүүд хуһан шиидамуудые далайжа:

— Бай, наашаа, барижа шамайе баянда тушаахамнай,—гэлдэн угтанад ха.

— Юундэ гээшэб, би хэндэшье мууе хээгүйльби,—гэхэдэнь:

— Ерэһэн лэ хулгайшанине барижа намда тушаахат,—гэжэ баян ахай захирһан юм,—гэлдэбэ.

— Теэд би хулгайшан бэшэ, хонишон ха юмбиб. Хүбүүд наашаа һуугты,—гэжэ түйсэтэй архяараа тэдэнние хүндэлбэ. Тэрэнь арзые нэрэжэ хорзо болгоһон айхабтар хатуу архи байжа, тэдэ хүбүүд һогтожо, тэмтэрэлдэн унашабад. Хорхоодой хоёр харуулшан хүбүүдэй һогтожо унаһан һамбаандань нюрга нюргаарнь ниилүүлэн нэгэ бүһөөр бүһэлөөд, гар гарынь холбожо, нүгөөдэ бүһөөрнь уяжархиба. Хоёр зуудаг нохойдонь табагтай эдеэгээ табижа үгөөд, хара суургыень хобхо хүшэн, хашаадань орожо, халзан эрье хониненъ мяхан болгоод, гэдэһэ доторынь нохойдонь үгэжэ, годод мяхыень сумаалаад, гүзээтэй һэбһэн, тархи бөөрэ, һүхиһэн гэхэ мэтыень арһандань орёожо бариад, баянайда орожо, унтажа хэбтэһэн баянтанай хоорондонь гүзээтэй һэбһээ табижа, ахай баянай ама руу үйлхайтай һүлһэ хэжэрхихэдэнь тэрэнь амандаа хадагалһан алтан бэһэлигээ хэлээрээ түлхеэд гулгижа үгэбэ. Хорхоодой тэрэниинь тодон абажа үбэртэлөөд, оронойнь хажууда хониноойнь арһа дэлгээжэ, дээрэнь хоёр бөөрынь табяад, гуламта соонь тархиинь булажархиба.

Үдэр болоһон хойно баянай һамган һэрижэ, һэбһэнэй шүүһэндэ, шал норошоһон шэрдэгээ барижа үзөөд:

— Бодыш, норгожорхёолши,—гэжэ үбгэнөө һэрюулнэ. Баян тэрэ үгэдэнь енгүүрхэн, гүзээтэй һэбһэ һабардажа үзөөд:

— Өөрөө түрэжэрхёо ха юмши гэбэ.

— Би түрөөгүйб, ши түрөөш.

— Би норгоогүйб, ши норгоош. —гэхэ мэтээр арсалдан тоосолдон байтарнь, баянай аман соохи үйлхай тэһэржэ, гашуун һүлһэндэ хахан сасан харайжа бодоходоо оронойнгоо хажууда дэлгээтэй байһан нойтон арһан дээрэ халтиржа, һалтаагаа хаха унашоод, һарбагашан хэбтэхэ зуураа, арһан дээрэ табяатай байһан хониной хоёр бөөрэ обёоржорхёод: «Шамһаа болоожо хоёр бөөрэеэ хобхо бөөлжэжэрх н б э б» — гээд янгархан хашхарба. Тиихэдэ баянай һамган үдэшэ унэһэндэ булажа хоноһон галаа үлеэжэ, дэгжээхэ һанаатай гуламтаяа һабардан гэхэдээ, тэндэ булаатай байһан хониной тархиин хоёр нюдэ тэһэ бажуужа, «ай бурхан, заяашынгаа нюдэ тэһэ бажуужархибаб», гэжэ нюдөө аняад нүгэлөө наманшалан уй-хай боложо, ори бархи табина ха.

Энэ үедэ баян амандаа хадагалһан алтан бэһэлигээ гэнтэ һанажа үгылөөд, гэмэрэн гэгэн һолжорһоор ошожо үүдээ нээхэдэнь, газаахи хоёр харуулшадынь нэгэ бүһөөр бүһэлөөтэй, гар гарынь уяатай, «ши намайе баринаш, ши намайе баринаш. Ши гарым таби, ши гарым таби» гэлдэжэ хоёр тээшээ жүдхэлдэн, хойто хулхайгаараа хос-хос нэшэлдэн байба. Хоёр зуудаг нохойнуудынь хониной дотор буляалдажа, урда урдаһаа алалдан, улаа майхай бололдон байба. Баян эдэ бүгэдые хаража сүхэрэн, «ай халаг, яан гээд яабабиб, яаһан тэнэг байнабиб» гэжэ халаг хухы болон хашхаржа хэбтэхыень олон зон хаража, унатараа энеэлдэһэн юм һэн ха.

Тэрэ сагһаа хойшо хобдог баянай хонишон Хорхоодойдо яажа мэхэлэгдэһэн тухай үгэ хүүр таража, үеын үедэ дурдагдан, үльгэр домог болошоһон юм гэдэг.

Бата-Мүнхэ ДЫШИНОВ.

(Энэ шог ёгто үгүүлэл арад зоной аман хөөрөөнһөө абажа бэшэгдэбэ).

Редактор Ц. Ц. Ш...

Гор. Улан-Удэ ...
Управления ...
вете Министров ...

Н-01632.